

Manuserisele trimise redacțiunii și nepublicate sunt distruse. Scrisorile neplătite se refuză.

279563

REDACTORI:
DR. B. CONSTANTINESCU
V. GE. BORGovan
TH. D. SPERANȚIA
P. DULFU
ENIU D. BALTENU

LUMINĂ PENTRU TOȚI

REVISTA PEDAGOGICĂ

TIPOGRAFIA ȘI LIBRĂRIA SOLELOR
BUCUREȘTI
ENIU BALTENU ȘI CONDURATU

Un număr costă 1 leu și 50 bani.

Bibl. Univ. Cluj

MS 1923

D-lui P. Vancu

Măderat Arad, Pancota.

REVISTA PEDAGOGICA
„LUMINĂ PENTRU TOȚI“

APARE ÎN BUCUREȘCI, O DATĂ PE LUNĂ ÎN 64 PAG.

SUB CONDUCEREA UNUI COMITET

Compus din D-rii Dr. B. Constantinescu, V. Gr. Borgovan, Th. D. Speranția,
P. Gârboviceanu, P. Bulfu și Eniu D. Bălbănu

CALEA MOȘILOR No. 138. — ABONAMENTUL PE UN AN 12 LEI

Cuprinsul N-rului 5, anul V, 1—31 Octombrie 1889.

Redactorii revistei	257
Părerii pedagogice, adunate de MARIA ENIU BALTEANU	258
Invetătorul și obligativitatea invetămîntului (Resumat din conferințele invetătorilor din județul Botoșani	261
Didactica Magna, de Amos Comenius, tradusă în românește de PETRU GĂRBOVICEANU, dr. în filosofie și pedagogie, profesor de filosofie la Seminarul Central și de limba română la școala Normală a societății din București. -- Cap. IX. <i>Intrîga tinerime de ambele sexe trebuie să urmeze la școală.</i> -- Cap. X. <i>Instrucțiunea în școli trebuie să fie generală</i>	268
Despre idei; pentru ce trebuie să predăm copiilor diferitele cunoștințele în mod intuitiv (Studiu psihologico-pedagogic), de P. DULFU	279
Neurmare la școala a filor de tîrani, de E. B.	285
Studiul limbii române, Conferință ținută în Ateneul vechiu din București, în fața invetătorilor din Ilfov.	289
Congresul liber și internațional de educațiune, organizat de sindicatul membrilor invetămîntului, din Franța, subvenționat și de consiliul comunal din Paris. E. B.	293
Din metodică științelor matematice în școala primară, de V. GR. BORGOVAN, profesor de pedagogie la școala normală superioară de institutori din București. -- B. <i>Geometria.</i> -- I. <i>Teoria.</i> §. 17. <i>Șchița din Istoria și literatura Geometrică</i>	299
Elementele corpului omenesc și arderea cadavrelor, de E. B.	305
Știința la îndemîna tuturor sau viața omului și a animalelor. «Organele, Sângele, arterele și sângele vînos»	307
D'ale Macedoniei, de E. B.	314
Petițiile Invetătorilor, de E. B.	317
Mulțămiri în numele școlii, E. B.	319
Posta redacției	320

Nu este război fără
virtute; dar nici vir-
tute fără lumină. Duce
lumină înaintea de căto.

Națiunea ce mai mare
este aceea care are cele
mai multe școli.
Școala este arma vijito-
rului.

Familia și școala trebuie
și lucrare împreună la o-
ducția copiilor.
Scopul principal al edu-
cații este formarea carac-
terului energetic și moral.
Educația și ajunge șco-
pului prin ajutorul instruc-
țiunii.

REVISTĂ PEDAGOGICĂ

REDACTORII REVISTEI

P. Barbu Constantinescu, profesor,
or în filosofie și pedagogie.

Gr. Borgovan, profesor și pedagog.

D. Speranță, profesor, doctor în
filosofie și pedagogie.

P. Gârbovicénu, profesor și doctor în
filosofie și pedagogie.

P. Dulfu, profesor, doctor în filosofie
și pedagogie.

Eniú D. Bálténu, directorul și proprie-
tarul revistei.

B. Orecz privește redacția și administrația se va adresa la subsemnatul :

Eniú Bálténu, București.

PARERI PEDAGOGICE

I.

Copilul pedepsit, certat fără încetare, din ce în ce se va desgusta de educatorul său și, în loc de a se îmblânzi, va deveni și mai răutăcios.

II.

Cu toate acestea nu putem lăsa deplină libertate acestei mici creaturi care nu are cea mai mică idee de faptele sale. Este dar de neapărată trebuință a obține de la dînsul supunerea.

III.

Ca să obținem ascultarea copilului nu trebuie să-i impunem, ci să facem ca el de la sine să voască acésta. Și, pentru ca să-l facem să voască, nu este de cât un singur mijloc, adică de a-l a-luce în stare să-i placă lui însuși a fi ascultător.

IV.

Dacă oprești pe copil de la ceva, sau dacă îi dai un ordin aspru și impunător, nu-l dispu spre blândețe, vei produce întrînsul un început de iritațiune care-l va face sêlbatec.

V.

Inima copilului se hrănește de mângâierea și îmbrățișările mamei sale, precum corpul său se hrănește de lapte.

VI.

Sub nici un motiv nu trebuie să-ți respingî copilul când vine să te sărute. Când îți va da ocașie de a nu fi mulțămită de dînsul, mulțumește-te de

a-l priimi cu un aer grav și trist, și de a nu-i întorce sărutările sale. Dacă de obicei îl primești cu veselie și-i răspunzi cu afecțiune, fii sigură că această deosebire îi va fi o pedepsă îndesulătoare.

VII.

Un copil bine crescut trebuie obicnuit de timpuriu a se duce séra și dimineța la părinții săi să le ureze nópte bună și bună ziua. El va împlini voios datoria sa, dacă vei știe să-i întorci tot cu aceeași blândete cu care el vine să-ți arate afecțiunea și respectul său.

Nici în această ocazie, ca nici în oricare alta, nu trebuie ca semn de pedepsă să refuși copilului sărutatul său, când el vine să ți-l dea cu atâta dragoste. Este bine cunoscut, că copilul se obișnuște foarte ușor cu orice pedepsă oricât de grea ar fi pentru dînsul și că ar ști să se apere cu atâta filosofie cu cât n'ar putea nimeni să-si închipuască că un copil ar fi capabil să se apere ast-fel.

Înțelepciunea obligă ca să nu întrebuițezi nici un fel de pedepsă care ar pune în pericol tesaurul ce inima lui trebuie să păstreze neatins pentru fericirea familiei.

La sfârșitul unei zile în care copilul n'a fost înțelept, dacă amărît și hotărît pentru ca să se porțe mai bine, acest copil vine cu remușcare să-ți dea sărutarea de séra, priimește-l cu blândete. Ar fi periculos să se lase o nópte întregă să zacă în spiritul său ideea de răsbunare. Nu-l obliga să-și solicite ertarea alt-fel de cât printr'o sinceră remușcare.

In lipsa acelei remușcări, la ce ți-ar servi umiliațiunile și promisiunile lui?

VIII.

O dómna tînără, economă care pentru tóleta sa are óre-care obiecte de mare preț, se teme a da sarcina unei nepricepute servitóre de a le îngriji. Pentru că ține la acele obiecte îi este témă ca nu cum-va prin îngrijirea rea să le strice, să le ruineze fiind obiecte fórt delicate. Economia este fórt bună în sineși și acéstă tînără dómna are dreptate să judice ast-fel. Dar nu ar fi óre drept să o întrebăm, pentru ce acciași servitóre căriia n'a voit să încredințeze acele obiecte scumpe îi încredințáză orbește supravegherea copilului său?

IX.

Dacă certându-ți copilul vei lua un aer aspru și un ton cu totul nepotrivit frageței lui copilării, îi vei inspira frică acestui copilaș și nu vei isbuti nici-odată a convinge nici inima nici spiritul lui. Dacă vei certa pré des pe copil îl vei irita contra-ți, îi vei ridica tótă încrederea ce avea în tine și-l vei face să fie prefăcut și mincinos. Te sfătuesc să nu întrebuițezi acest fel de creștere aspră, care ar poté să te facă să eși din răbdare și să întrebuițezi forța. Observațiuni raționabile, blânde dar tot de-odată seriose vor dobîndi un rezultat mai bun. Eú cred că mai înțelept este a nu abuđa de observații, căci un copil căruia în tot momentul i se observă câte ceva se obișnueste pré mult și devine nesimțitor la orî-ce observații, pe când acelor copii cărora

li se trec cu vederea mai des copilăriile lor devin mai simțitorî și se silesc a nu mai merita observații.

Greșelile care presintă puțină gravitate, adică acelea care nu sunt nici de cum susceptibile a lăsa urme pe viitor, mai bine este a le acorda indulgență, mai adesea a le trece cu vederea pentru a nu le agrava, și asemenea pentru a le păstra tótă greutatea la observațiunile făcute în casurî seriose.

Adunate de **Maria Eniū Bălténu.**

INVĂȚĂTORUL ȘI OBLIGATIVITATEA INVĂȚĂMÎNTULUI¹

RESUMAT

din conferințele învățătorilor și învățătoarelor din județul Botoșani
(în zilele de la 1—10 Septemvrie 1889).

Legiuitorul puind în lege conferințele pentru învățătorii sătești, a găsit în ele ceva bun ; și, în adevăr, nimeni nu pôte tăgădui însemnătatea și folósele lor. Invățătorii trăind o viață aprópe izolată și departe de centrul luminiî, de care aū necesitate la fie-ce pas, pentru a-și împrespăta ideile și cunoșcințele reciproc, comunicându-le unii altora, nu găsesc prilej mai nimerit ca conferințele, unde fie-care mai mult saū mai puțin, vine să-și arate metódele lui experimentale, modul de predare, unde pôte căpăta altele noi.

Conferințele învățătoresți din județul Botoșani s'aū ținut în zilele de la 1—10 Septemvrie. In primele trei zile aū fost asupra *Gramaticéi*, *Aritmeticeî* și *Istorieî naționale* din punct de vedere teoretic ; iar zilele de 4 și 5 s'aū consacrat dis-

¹ Din câte conferințe și articole s'aū primit asupra ácestei cestiuni, nici unele nu ni s'aū părut așa de bine dezvoltate ca cea de față. De aceea o recomandăm cu deosibire cititorilor noștri. R.

cutării temei: „*Rolul și importanța învățătorului în realizarea principiului obligativității învățămîntului.*” Asupra acestui punct s'a discutat cu multă energie, emițându-se păreri diferite, dar s'a conchis că ori-care ar fi mijlocele de cari ar dispune învățătorul în realizarea acestui principiu, nu va putea lucra de cât împreună cu autoritatea comunală.

Iată în scurt și mijlocele cari ar sta la îndemâna învățătorului, pentru realizarea principiului obligativității învățămîntului, care în starea de cultură în care se găsește încă poporul rural, puțin influențază fără aplicarea strictă a art. 36 din legea instrucțiunii.

1. *Purtarea și manierele învățătorului față cu copiii din școală.* Pe lângă știință, aptitudine, stăruință și zel, care neaparat trebuie să aibă cel ce e chemat a instrui și educa, i se mai cere a avea purtare blândă, cuviincioasă și părintească, a iubi pe toți de o potrivă fără deosebire, a avea serioșitate dar nu exagerată, răbdare în toate; ochiul lui să fie neadormit asupra diferitelor acțiuni ale copiilor, încurajind acțiunile bune, combătând cele rele: a-i supraveghia la fiecare pas în timpul lecțiilor și în recreațiune. Astfel va putea căpăta autoritate, ascultare și supunere din partea copiilor.

2. *Mici recreații însoțite de jocuri sistematice și exerciții gimnastice sub conducerea învățătorului.* Acestea influențază într'un mod considerabil asupra individualității copilului, cât și asupra disciplinei în clasă. Jocurile și exercițiile dezvoltă fizicul și ageresc mintea; căci copilul dupe o încordare neîntreruptă a minții stând pironit asupra lucrării ce-i este dată, are necesitate de repaus pentru ca și o mișcare a trupului punând sângele în circulare mai repede, apoi obosit cu trupul, caută din nou a-l repausa, atunci capătă gust și plăcere a-și pune mintea iarăși în lucrare. Din aceste ocupații alternative reese și disciplina în clasă.

3. *Cântecele populare și naționale* dezvoltă vocea, inobiléză spiritul și simțul național, face pe copil a iubi școala și pe învățător. Ele contribuiesc mult la dezvoltarea lui intelectuală,

morală și fizică, considerând școala ca loc de plăcere și distracție. Copilul înainte încă de a veni la școală își face jucării pe lângă casa părintească cântând. Prin urmare nu trebuie a le neglija și în școală, ci a li da o direcțiune mai sistematică.

4. *Excursiunile școlare conform cu ano-timpul.* Sunt de necontestat impresiunile ce fac copiilor aceste excursiuni ce ei consideră ca distracții, dar sunt și de mare necesitate pentru dezvoltarea gustului frumosului, cunoștința naturii, ajutându-i indirect la studiul geografiei, agriculturii, științelor naturale și chiar istorice (pe alocurea), aplicând la practică teoria învățată. Cel mai potrivit timp pentru aceste excursiuni e primăvara, când câmpiile sunt acoperite cu erburii, plante și arborii înverziți și înfloriți. Prin acesta facem că atât copiii din școală să-i avem în școală, cât să atragem și pe alții. Excursiunile sunt recomandate de cei mai mari pedagogi moderni. Ele chiar se practică în statele civilizate ale Europei.

5. *Lucrul manual drape localitate* este de mare însemnătate, căci dezvoltă ochiul, pune în lucrare trupul, exercităză mâinile, preparându-l pentru o lucrare manuală. D-l Serafim Ionescu, revisorul județului Suceva, a arătat destul importanța lui prin o conferință ținută, la Ateneu, în Bucuresci (séra 4 Martie 1889), căriia trebuie să i se dea o deosebită atențiune. Lucrul manual se practică în unele state pe la școlile elementare, ca : Franca, Belgia, Elveția și a. l. Ar fi de dorit ca și în țara noastră să se ia ore-cari măsurii spre a se instrui învățătorii cu asemenea lucrării folositoare și de mare interes, deși parte din ei cunosc puține pe cari le-au și introdus prin școlile lor, dar aglomerarea de clase nu le dă timp de a se ocupa cu lucrul manual.

6. *Premii* sunt încă un mijloc de a atrage copiii la școală, dezvoltând ambițiunea de a învăța și mai mult, a fi și ca un ajutor pentru copiii săraci mai cu sémă, dar au și răul, căci dau naștere la ură între ei, făcându-i a perde frățietatea și legătura întru cât-va de camarazi de școală.

7. *Regularitatea funcționării învățătorului* încă influințează

mult asupra frecventării copiilor la școală; căci, dacă învățătorul din ore-care împrejurări independente de voința lui, face câte-va întârzieri succesive de la clasă, copiii o iaă ca normă, caută a veni și ei mai târziu, care repetându-se dă naștere la *deprindere*, de care cu greu se pot desbăra, ba această deprindere îi face a lipsi de la școală chiar zile întregi; -- fiind-că copiii aă obiceiul a imita mai tot-d'auna pe mai marii lor.

8. *Loculul școlii față cu casa părintescă și aparatele didactice.* Cine nu știe ce impresiune face copilului localul de școală, dându-i-se locul, ce i se cuvine în bancă, imediat începe a-și arunca privirile mai întâiu asupra noilor săi camaradi, ce aă a-î fi în viața de școală, apoi la învățător și'n urmă asupra casei în care se găsește, privind lucrurile din ea, dacă sunt, precum : hărți, tablouri de intuiție, de istoria naturală și sacră. Câtă plăcere și dragoste nu i-se face de a veni la școală regulat! Casa în care a venit e mai spațioasă, cu ferestrele mai mari, vede (pe tablouri) o mulțime de chipuri de ómenî, animale, unelte agricole și industriale. Ducându-se acasă, cu câtă veselie istorisește părinților despre școală și tot ce a vădut în ea. Din nenorocire însă, de asemena lucruri atrăgătoare, majoritatea școllelor noastre sunt lipsite. S'a observat, că școllele cari îndeplinesc condițiunile sub raportul material de a fi școlle, aă fost și sunt mai populate; fiind-că copiii vin cu mare dragoste a se nutri din luminile bine-făcătoare ale ei. Pe când de acelea cari sunt ca vai de ele, ei fug ca de niște locuri de pedepsă, dicând : „ce să ne ducem la școală, că-î mai bună casa noastră.“

9. *Mergerea cu copiii sêrbătorile la biserică însărcinînd (în lipsă de cor) pe fie-care a dice câte o rugăciune, ca : credul, tatăl nostru și allele.* Mergerea la biserică pe lângă o plăcere, este și o datorie, fiind-că trebuie a se face și educația religioasă odată cu cele-lalte ramuri ale educației, căutând a sădi simțul religios în inima copilului, unde învățătorul găsește ocazia nimerită de a ține câte o mică cuvîntare arătând între

altele și folósele ce póte aduce șcóla. Apói vĚđĚnd párinții cĂ și copiii lor recitĚzĂ cĂte o rugĂciune ĩn biserică, simt o veselie. Prin acĚsta s'ar ambiționa și alți sĂteni de a-și aduce cu dragĂ inimĂ copiii la șcólĂ.

10. *Contactul copiilor din șcólĂ cu cei din afarĂ.* Copiii cari frecuentĂ șcólĂ fiind ĩn contact des cu cei din afarĂ, influențĚzĂ asupra lor și-ĭ atrage la șcólĂ. Apói vĚđĚnd cĂrțile acestora și ĩncĂ de cele cu figurĭ, plĂci și cĂte altele, sunt curiosi a le lua, a le observa și ei, imitĚzĂ fĂcĚnd cĂrticele, citesc pe ele cu nisce cuvinte inchipuite, asemenea se ĩncĚrcĂ a scrie, pronunțĂ chiar cuvinte, ce le aud de la frații lor mai mari. Am avut ocașia de a vedĚ cum plĂng sĂ mĚrgĂ la șcólĂ și ei, ĩnsĂ de acĚștia sunt rari.

11. *Bunele relațiuni ĩntre ĩnvĚțĂtori cu sĂtenii, cu autoritatea comunalĂ, cu preutul și modul lui de purtare fațĂ cu ei.* Pentru ca ĩnstrucțiunea sĂ-și ajungĂ scopul și sĂ póta strĂbate repede pĂtura cea grósĂ a ĩntunericultui ĩn care zace ĩncĂ poporul rural, InvĚțĂtorul trebuie sĂ caute mijlócele posibile de a dovedi pĂnĂ la evidentĂ ĩnsĚmĂnĂtatca șcólĚi. El e focarul de luminĂ al satelor și de la el se cere a fi model de imitat sub tóte raporturile și cĂnd relațiunile vor fi bune ĩntre el, autoritate și preut și vor lucra ĩmpreunĂ pentru popor, atunci lumina bine-fĂcĚtóre a șcólĚi se va rĚspĂndi mai repede și va ĩvinge ĩntunericul care este ĩncĂ mare. Numai cĂnd acĚști trei factori vor conlucra de a mĂna ĩn interesul general, numai atunci șcólĂ va progresa și fructele ei vor fi ĩmbucĂrĂtóre și bune. Din nenorocire ĩnsĂ singur ĩnvĚțĂtorul luptĂ, lovindu-se de stĂnca ĩntunericultui, fĂrĂ a-ĭ veni ĩn ajutor cĂt de puțin ceilalți doi factori; ba ceva mai mult: pun obstacole mai neĭnvinse și acĚsta sĂu din cauza relei voințe sĂu cĂ nu-și cunosc rolul, care sunt chemați a ĩndeplini. De aceea InvĚțĂtorul trebuie a-și ascunde ori-ce slĂbiciune, care i-ar compromite prestigiul, cĂutĂnd a coresponde frumóseĭ, dar greleĭ sarcine ce are a ĩndeplini. FațĂ cu sĂtenii sĂ se arate blĂnd, sfĂtuindu-ĭ ĩn interesul șcólĚi,

asupra modului lor de trai. cum trebuie să-și cultive pământul și cum să fie mai economi. Numai ast-fel va pute cumpăra inima lor, făcându-i să considere pe Invătător ca cel mai mare bine-voitor al lor.

12). *Farmacia portativă Comunală* ar fi bine a se da Invătătorului a) ca mai apt pentru a distribui medicamente suferinșilor din comună, având noțiunii de chimie, igienă și medicină, de cât Primarului ori notarului cari prin comunele rurale abia au câte 4 clase primare. Cu această ocazie încă ar pute să se întreție în vorbire cu sătenii, b) că în scólele rurale se predau noțiunii de igienă și medicină, ar ajuta pe copii a cunoște în realitate unele medicamente, cari li ar fi folositoare în viața lor.

13). *Grădina Invătătorului* încă contribuie mult s'atragă pe părinți a-și trimete copii la școlă, vedând-o cultivată mai sistematic de cât a lor ; și e necesară din două priviri : pe de o parte a face practica agricolă cu copiii ; iar pe de alta a servi de model pentru săteni, ca și ei să cultive grădinele și ogórele lor mai sistematic : Să lucreze puțin și să producă mult. Dar, din nenorocire, puține scóle au grădinele lor proprii, ba cele mai multe n'au nici local, ci case închiriate câte c'o singură cameră și acesta cum a dat Dumnezeu. Invătătorului și copiilor nu li rămâne de cât o cărare pe care intră și es din clasă, ne cum să aibă grădină. Ar fi bine ca Onorab. guvern să ie óre-care măsură pentru clădirea de localură proprii și înzestrarea lor cu tot ce li trebuiesce.

14. *Programa de studiu*, Știința se capătă, nu în șese clase după cum e în programa actuală ; ci în modul de dobândire a cunoștinșelor. Mărturisescă invătătorii noștri săteni, dacă de la aplicarea ei au putut face ceva cu temei în școlă, dacă timpul material i-a îngăduit a face. Esperiența a dovedit, că în școlă primară copilul are necesitate a fi condus pus cu pas în creștere și instrucțiune cu cea mai apropiată supervighere.

Cine nu știe câtă greutate apasă pe spinarea bietului Inv-

țător a conduce un așa de mare număr de clase (orî-carî ar fi numărul copiilor), plus că clasa I-a cuprinde și ea un număr nemărginit de despărțiri ; căci în școala rurală se înscriu și vin la epoci nehotărîte și apoi încă neregulați, așa că pe lângă 6 clase oficiale, i-se mai adaugă 5—6 divisiuni în clasa I-a, în total se urcă până la 10—12 clase și e silit a lucra cu toate. De și s'a emis păreri, că n'ar trebui a divisiona cl I-a, acesta poate fi aplicată la orașe, unde copiii se înscriu la epoci hotărîte și vin de bună voce.

Ei bine, când poate un singur Învățător cu un număr de clase ? Are el timpul material de a lucra cu toate într'o zi ? Când li comunică cunoștințele și ce fel de cunoștințe pot dobândi copiii ? Slabe și superficiale : de va stărui cu o lecțiune la o clasă, vor rămâne celelalte, de va lucra cu toate, ideile lui din cauza repezeciunii, cu care li comunică, puține rădăcini vor prinde în mintea copiilor, mintea va fi zădarnică folósele slabe și cunoștințele căpătate de copii vor fi superficiale, iată un rău în dauna progresului științei omenești. Un alt rău tot din cauza marelui înșirării de clase, este că copiii când se ved prin clasa IV nu mai voesc a fini școala, desgustându-se lasă nenvătate și tocmai cunoștințele de cari au necesitate în viața lor.

Tot programa actuală a făcut ca numărul absolvenților, să descrescă față cu populațiunea școlilor. părăsind'o mai înainte de a o fini. Dar poate se va dice că materiile din programă nu sunt împovărătoare ? recunoscut e că sunt puține, dar s'ar pute face în mai puține clase. Ba ceva mai mult, învățătorii din Botoșani au cerut a se reduce la 4 clase apropiindu-te de programa urbană, cu ore-care noțiunii din științele naturale (agricole), igienice și medicale cu privire la viața de sătén. Au arătat păreri apoi, că în timpul primăverii (lunile Aprilie, Mai și Iunie) să se țină curs odată pe zi 5 ore (adeacă de la 7—12 ante meridiane) cu mică recreații, iar restul zilei copii să fie întrebuințați de părinți la munca câmpului. Asemenea ca anul scolar să începă la 1 Octomvrie și să se

finescă tot la 30 Iunie, pentru cuvîntul că copii sunt legați încă din timpul verii de munca câmpului, după deosebite angajamente ce au părinții lor cu proprietarii sau arendașii.

Acestea sunt puuncele, ce le-au arătat învățătorii, cari combinate le-ar sta la îndemână în realizarea întru cât-va a principiului obligativității învățămîntului, care au fost enumerate numai; iar eu le-em dat puțină desvoltare în parte.

Restul Țilelor au fost rezervate pentru lecțiunile de model și asupra învățămîntului real.

În ziua de 10, după închiderea conferinței, s'au făcut de învățători o propunere înscris, cerînd ca chestiunile de discutat în conferințe pe viitor, să se dea pe cât se poate din vreme, comunicându-le fie-căruia în parte pentru a medita asupra lor.

1889 Octombrie 4.

Gr. Gheorghiu.

Învățător com. Călinesci Botoșani.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DIDACTICA MAGNA¹

DE

AMOS COMENIUS

Tradusă în românește de

PETRU GÂRBOVICIANU

Doctor în filosofie și pedagogie

Profesor de filosofie la Seminarul Central și de limba română la școala Normală a societății din București.

CAPITOLUL IX.

Întreaga tinerime de ambele sexe trebuie să urmeze la școală.

1. Școlile să fie locuri de primire pentru întreaga tinerime) Nu numai copiii celor avuți sau ai celor de sus, ci toți deopotrivă, nobili și nenobili, bogați și săraci,

¹ Vezi numerile precedente ale acestei reviste.

copii și fete, trebuie duși la școală, fie ei în orașe mari sau mici, în târguri și sate, după cum rezultă din cele ce urmează.

2. (*1 Pentru că toți trebuiesc formați după chipul lui D-zeu*) Mai întâi, cine s'a născut ca om, acela s'a născut ca să fie om, adică o creatură inteligentă, care domnesce peste celelalte creaturi și căriia s'a întipărit imaginea creatorului său. De aceea toți trebuiesc ajutați de a li inițiați în științe, virtuți și religione spre a petrece cu folos viața aceasta și de a se pregăti cum se cuvine pentru cea viitoare. Cum că înaintea lui D-zeu nu se face deosebire de persoane, aceasta o mărturișește însuși de nenumărate ori. Prin urmare, dacă admitem numai câțiva spre a se desvolta intelectualmente și dacă înlăturăm pe alții, prin aceasta suntem nedrepti nu numai față de acei ce sunt de aceeași natură cu noi, dar și față de D-zeu însuși, care cere să fie recunoscut, iubit și lăudat de toți, cărora le-a dat chipul său. Această adorare va li cu atât mai sinceră, cu cât va fi mai mare și vie lumina cunoștinței. Căci noi iubim numai aceia ce cunoaștem.

3. (*2 Pentru că toți trebuc să fie pregătiți pentru chemarea lor viitoare*) Mai departe, noi nu știm la ce a hotărât procedința divină pe unul sau pe altul. E cunoscut iar, că D-zeu, își face adesea instrumente ale gloriei sale din cei mai săraci și mai desprețuiți. Să imităm așa dar soarele ceresc, care luminează întregul pământ, îl încălzește, îi dă viață, așa că tot ce trăește, înverzește, înflorește și poate produce fructe să trăească, înverzească, înflorească, și să aducă fructe!

4. (*3. Mai ales trebuc să ajutăm pe acei ce sunt mai puțin deștepti din fire*). Cu toate acestea sunt mulți, cari de la natură sunt puțin pricepuți și deștepti. Aceasta ne îndeamnă să îngrijim de îndreptarea lor cu atât mai mult, căci, cu cât e unul mai slab la minte,

cu atât are mai multă necesitate de ajutor spre a fi scăpat de prostie și aceasta pe cât e posibil. Nu se găsește o slăbiciune de minte așa de mare, în cât o îngrijire cum se cade să nu poată aduce absolut nici o îndreptare. Căci, după cum de pildă, un butoiu găurit care a fost adese-ori spălat, de și nu ține apă, totuși se poate curăți, tot așa și cei slabi la minte, de și nu pot să înnainteze în științe, tot pot însă să se mai cioplească, dând ascultare autorităților statului și servitorilor bisericeii.

Nu mai puțin ne învață și experiența, că multe naturi domoale au dobândit o cultură științifică așa de înnaintată, în cât au întrecut pe cei mai bine dotați de la natură și aceasta ne o spune și poetul cu cuvintele: *munca neconținută învinge totul*. Ba chiar sunt mulți oameni, cari în copilăria lor sunt foarte tari, dar pe urmă se bolnăvesc și slăbesc; alții din contră sunt slăbănogi, cu timpul însă se întăresc. Tot așa stă lucrul și cu capacitatea lor intelectuală. Unii se arată copti la minte înnainte de timp, slăbesc însă îndată și în sfârșit se tâmpesc; alții se par la început slabi, cu cât trece însă se fac mai ageri și mai puternici. Și în grădinile noastre nu ne place să avem numai pomi a căror fructe se coc de timpuriu, ci și de acei cari se coc și mai târziu, pentru că fie care își primesce plata la timpul său (după cum se exprimă Isus Sirach) și pentru că se arată, că n'a fost în zadar, dacă produc în cele din urmă fructe, de și târziu. Nu cum-va trebuie să suferim în grădina științelor numai capacități precoci și vioi? Așa dar, nimeni să nu fie exclus din ea, afară numai de acei, cari n'au fost înzestrați de D-zeu cu inteligență.

5. (La întrebarea, dacă femeile pot fi admise la studii științifice sau nu, trebuie să răspundem afirmativ. Nu e nici un motiv îndestulător că femeile ar trebui cu totul excluse de la studiile științifice, fie

ele tratate în limba latină, fie în limba maternă). Ele sunt de asemenea ca și bărbații imaginea lui D-zeu, ca și dășii sunt părtașe ale grației divine și împărăției cerurilor; și ele sunt înzestrate cu un spirit vioiu și cu pricepere întinsă (de multe ori mai mult ca bărbații). Și lor le stă calea deschisă spre a ajunge la ranguri înalte, de oare ce însuși D-zeu s'a servit de dășele pentru guvernarea popoarelor, pentru a da domnilor și regilor sfaturi folositoare, pentru practicarea medicinei și la alte lucruri binefăcătoare pentru neamul omenesc, ba chiar pentru a profeti spre a aduce aminte preoților și episcopilor datorii lor. De ce să le învățăm abecedarul și pe urmă să le luăm cărțile din mână? Nu cumva ne temem de imprudență din partea lor? Să se scie însă, că cu cât ne ocupăm mai mult (cu cugetarea), cu atât poate să lipsească mai mult imprudența, căci ea își ia de obicei născerea acolo unde lipsește ocuparea.

6. (*Totuși cu oare care atențiune*). Să se observe însă, ca să nu li să ofere ori și ce cărți, (tot ast-fel și cu tinerimea celui-l-alt sex; căci e lucru de plâns, că aceasta nu s'a înlăturat cu atențiune până acum) ci cărți, din care se pot căpăta încontinuu pe lângă adevărata cunoștință de D-zeu și a operilor sale, adevărata virtute și pietate.

7. (*Înlăturarea unei observațiuni*) Nimeni să nu-mi replice așa dar cu cuvintele apostolului: Unei mueri nu 'i permis ca să învețe (1 Tim. 2, 12) sau cu ale lui Juvenal în satira a 6: Muerea care 'i căsătorită cu tine să n'aibă darul de a cuvânta, sau să scie toate istorioarele- «Sau cu cuvintele lui Ippolit aflate la Euripide:» Eu urăsc muerea învățată. Să ferească Dzeu, să fie în casa mea o muere, care să scie mai mult de cât e de trebuință unei mueri. Căci muerei învățate 'i a dat însăși *Venera* o mai mare viclenie» Acestea toate, — o afirm, — nu se opun principiului nostru, căci

nici eu nu îndemn să se instruiască muerile spre a deveni curioase, ci din contra spre moralitate și fericire. Și mai cu seamă în aceea ce se cuvine să scie și în aceea ce e potrivit cu inteligența lor. După aceea în economia casnică, și în genere în aceea ce fac propria sa fericire, a bărbatului, a copiilor și a familiei.

8. (*O altă observațiune*). De s'ar pune întrebarea: Ce s'ar întâmpla dacă toți lucrătorii, țeranii, hamalii, ba chiar și muerile ar deveni învățați? Răspund: Dacă se va orându-i cum se cade această cultură generală a tinerimei, atunci nu va avea nimeni dintre toți lipsă de materia necesară spre a cugeta, dori și a lucra. Și fie care va sci în cotro să și îndrepteze lucrările și dorințele vieței, în ce cerc se mișcă și cum trebuie să și păstreze locul. Afară de aceasta, toți se vor bucura, de și cu osteneală și muncă, privind cuvintele și operile lui D-zeu și vor înlătura odihna cea periculoasă a carnei și sângelui prin neîncetata citire a bibliei și a altor cărți bune. Și după cum am zis deja odată, trebuie să învețe de a vedea pretutindenii pe D-zeu, a'l lauda și a'l cuprinde și cu chipul acesta vor face viața aceasta oboisitoare mai plăcută și de a accepta pe cea viitoare cu mai mare dorință și speranță. Oare o astfel de stare a bisericei nu poate să ne represinte aici paradisul, pe cât se poate cere sub soare?

CAPITOLUL X

Instrucțiunea în școli trebuie să fie generală.

1. (*Ce se înțelege sub acel „toate“ ce trebuie a se predă și înveța în școli*). Acum să probăm, că în școli toți trebuie să se instruiască în toate (sciințele). Prin aceasta să nu se înțealgă totuși, ca și cum noi am cere de la toți cunoștința tutulor sciințelor și artelor,

pe cât se poate de bine și amănunțită, căci aceasta nu e nici folositor, nici n'ar fi posibil din cauza vieții noastre cei scurte. Noi vedem, că fie care știință și artă are o ast-fel de întindere după coprinsul ei intern sau extern (cum de pildă: Fisica, Aritmetica, Geometria, etc., ba chiar și Agricultura, Pomologia etc.), în cât omul cu calitățile cele mai escelente, ar trebui să și sacrifice întreaga viață dacă s'ar ocupa cu cercetarea ei teoretică și aplicarea practică. Aceasta s'a întâmplat lui Pitagora, care s'a ocupat cu Aritmetica, lui Archimede cu Mecanica, lui Agricola cu Mineralogia și Metallurgia, lui Longolius cu Retorica (deși el avea numai o țintă în vedere și anume ca să devie un perfect Ciceronian). Inșă, toți trebuie să învețe bazele, legile și scopurile a tot ce este principal, ce este el în sine și ce se întâmplă cu el, ast-fel că atunci când intră în lume să fie nu numai observatori, ci și colaboratori.

Să se ia încă măsuri, ca nimeni, care locuiește în lume, să nu întâlnească ceva despre care n'are cunoștință și asupra căruia nu poate să judece și nu poate să-l întrebuințeze fără greșală periculoasă.

2. (*Anume aceea ce privește cultura întregului om*) Fie cine să tinză fără deosebire într'aceea, ca în școli și prin mijlocirea școlilor să se desvolte în întreaga viață 1) *Aptitudinile prin științe și arte*, 2) *modul de exprimare să se îmbunătățească*, 3) *moraturile să se desvolte în virtuți*, 4) *D-zeu să se adoreze din inimă*.

3. (*Înțelepciune, prudență, pietate*). Bine s'a exprimat cel care a zis: «Școlile sunt *locuri ale umanității*, în timp ce ele tind fără îndoială, ca oamenii să devie în adevăr oameni, adică (cu privire la principiile mai sus stabilite) 1) *creaturi inteligente*, 2) *creaturi, care să domneasă peste cele-lalte creaturi și peste sine însuși*, 3) *creaturi spre bucuria creatorului lor*. Aceasta va

avea loc, dacă școlile vor fi în stare să facă pe oameni înțelepți la minte, prudenți în lucrările lor și pioși în inimă.

4. (*Probă, cum că aceste trei bucăți nu se pot separa una de alta*). Aceste trei bucăți trebuie să se implanteze în școli întregii tinerimi. Voiu proba aceasta, aducând ca argument :

- a) *din lucrurile, care ne înconjoară,*
- b) *din noi înșine,*
- c) *din Cristos, omul-D-zeu, cel mai perfect model pentru perfecțiunea noastră.*

5. (*1 Din conexiunea obiectelor înseși*). Obiectele înseși atât, pe cât le putem studia se împart numai în trei categorii și anume în obiecte care singure se pot studia, ca de pildă cerul, pământul și tot ce e într'ensul; după aceea în obiecte, care se pot imita, cum e ordinea cea minunată, care să arată pretutindeni și pe care omul în acelaș chip poate s'o imiteze în lucrările sale; și în fine în obiecte care se pot gusta, cum e grația divină și felurita bine-cuvântare a lui D-zeu în timp și în eternitate. Și dacă e, că omul să fie apt pentru toate acestea, trebuie să fie instruit; și anume pe de o parte să cunoască aceea ce i se oferă spre observare pe această scenă demnă de admirat, iar pe de alta să facă aceea ce i se oferă spre lucrare, și în fine pe de alta să guste aceea ce i se oferă cu mâna bine voitoare spre gustare din partea a tot bunului creator (ca unui oaspete în casa sa).

6. (*2. Din compunerea sufletului nostru*). Dacă ne observăm pe noi înșine, atunci ne putem convinge, că tutulor de o potrivă li se cuvine instrucțiune, bune moravuri și pietate și să ne aruncăm o privire asupra ființei sufletului nostru sau asupra scopului creării noastre și aducerii în lume.

7. (*Sufletul nostru e compus din trei puteri, care oglindesc necreată trinitate*): *inteligență, voință și me-*

morie. Inteligența 'și întinde activitatea sa prin observare asupra deosebirei obiectelor (până în cele mai mici particularități). *Voința* 'și arată activitatea prin alegerea obiectelor și anume prin alegerea celor bune și înlăturarea celor vătămătoare. *Memoria* însă conservă aceea cu ce s'a ocupat inteligența și voința spre folosul viitor și aduce aminte sufletului de depindința sa de D-zeu și de datoria sa în care privință să și numesce *conștiință*. Și pentru ca acele puteri să și îndeplinească bine datoria lor, *trebuie să fie prevăzute cum se cade cu aceea ce luminează inteligența, conduce voința și deșteaptă conștiința*, ca cu chipul acesta să poată pătrunde lucrurile cu ascuțime, voința să aleagă fără greșală, inteligența și conștiința să conducă toate cu sârguință către D-zeu.

8. (*Din scopul venirii noastre în lume*). Dacă examinăm pentru ce am fost aduși în lume, se va arăta, că aceasta are de două ori un întreit scop și anume spre a servi lui D-zeu, *creaturilor și nouă înșine* și spre a gusta plăcerea, care 'și are izvorul în D-zeu, în *creaturi și în noi înșine*.

9. (*1. Spre a servi lui D-zeu, aproapelui și nouă înșine*) Dacă voim să servim lui D-zeu, aproapelui și nouă înșine, *trebuie să posedăm cu privire la D-zeu, pietate*, cu privire la aproapele, *moralitate*, cu privire la noi înșine, *cunoscință* (știință). Afară de aceasta, toate acestea sunt așa de strâns unite unele cu altele, în cât omul pentru sine însuși nu poate să fie numai cultivat, dar și moral și pios; spre binele aproapelui să aibă nu numai bune moravuri, dar și știință și pietate; iar spre onoarea lui D-zeu nu numai pietate, ci de asemenea și bune moravuri și știință.

10. (*2. Spre a ne bucura de o întreită plăcere*). Dacă observăm bucuria la care a destinat D-zeu pe om, aflăm că el a mărturisit aceasta la creațiune, atunci când nu numai l'a adus în lume și a prevăzut-o cu fel de fel

de bunuri, ci încă a fondat pentru el un paradis de plăcere și în fine a decis, ca el să fie un tovarăș al fericirii sale eterne.

11. (Sub bucurie nu trebuie să se înțeleagă aceea a corpului deși aceasta, care nu e alt ceva de cât puterea sănătății, plăcerea în mâncare și dormire nu poate să rezulte de cât din virtutea cumpătărei), ci aceea a sufletului, care rezultă sau din obiectele ce ne înconjoară, sau din noi înșine, sau în fine din D-zeu.

12. (a. *Din obiecte înseși*). Bucuria, care și are izvorul în obiecte e acea încântare pe care o simte înțeleptul în studiere. Căci ori și unde se află, ori și ce i se oferă spre observare, ori și ce apucă în studierea sa, pretutindeni și în toate află atracțiuni spre o bucurie așa de mare, în cât adesea se uită chiar pe sine însuși. Aceasta ne o arată foarte bine cartea înțelepciunii: Nu e nici un desgust de a avea relațiuni cu înțelepciunea, nici neplăcere de a fi cu ea, ci plăcere și bucurie. (Cart. înțelepc. 8, 16). Și un păgân înțelept zice: „τοῦ φιλοσοφεῖν οὐδὲν ἰδίον ἐν βίῳ“; — Nimic nu e mai dulce în viață de cât a filosofa.

13. (b. *Din noi înșine*). Bucuria în sine însăși e acea dulce încântare în care omul dedat virtuții se bucură de buna sa constituție internă, în timp ce e gata pentru tot ce cere prescripțiunea dreptății. Această bucurie e cu mult mai mare de cât cea de mai sus numită, conform zicătoarei: *O conștiință bună e o petrecere neîntreruptă*.

14. (c. *Din D-zeu*). Bucuria în D-zeu e cea mai înaltă treaptă de plăcere în această viață, dacă omul, simțind eterna grație a lui D-zeu se bucură de favoarea sa părintească și neschimbată, așa în cât inima sa se transformă în iubirea de D-zeu și nu mai scie ce trebuie să facă și să dorească alt ceva, de cât să se adâncească în misericordia lui D-zeu și să rămâe în ea cu liniște și

să guste plăcerea vieții eterne. *Accastu e pacea lui D-zeu, care întrece toată înțelegerea* (Filipen. 4. 7), cea mai înaltă ce se poate dori sau cugeta. Acele trei așa dar, cultura, virtutea, pietatea sunt cele trei izvoare din care curg toate râurile celor mai perfecte bucurii.

15. (3. *Din exemplul lui Cristos, care e modelul nostru*). În fine, a învățat acel D-zeu, care s'a descoperit în carne, (spre a oferi tutulor în sine un model și o regulă) prin propriul său exemplu, cum că aceste trei bucăți trebuie să se afle în fie-care om. Căci, când înainta cu vârsta, creștea de asemenea în înțelepciune și grație înaintea lui D-zeu și a oamenilor după mărturisirea evangelistului (Luca 2; 52). Ce e înțelepciunea alt ceva, de cât cunoștința tutulor lucrurilor în esența lor? Ce procură grație din partea oamenilor, de cât curățenia moravurilor? Ce ne procură grație din partea lui D-zeu, de cât temerea de domnul și anume pietatea cea mai internă, serioasă și ardentă? Așa dar, să cultivăm în noi aceea ce am văzut la Isus Cristos, care e idealul cel mai perfect al orî și cării plenitudinî și cu care trebuie să ne facem asemenea.

16. (De aceea zice el: *învățați de la mine* (Matei 11, 29) și pentru că acest Cristos e dat neamului omenesc, ca cel mai luminat învățător, ca cel mai sfînt preot, ca cel mai puternic rege, de aci urmează, că Creștinii trebuie să se instruească după modelul lui Cristos și aduși acolo, de a fi luminați în spirit, sfînti în inclinările conștiinței și puternici în fapte (fie care după chemarea sa). Așa dar, numai atunci vor fi școlile noastre în adevăr creștine, dacă ne fac pe cât e posibil asemenea lui Cristos.

17. (*O separare nenorocită*). O separare nenorocită e, dacă aceste trei bucăți nu sunt unite între ele cu o legătură inviolabilă. Căci ce e cultura științifică, fără moralitate? Cine face progrese în științe, însă regrese

în moravuri, mai mult regresează, de cât progresează, zice un vechi proverb latin. Ceea ce zice Solomon de o muere frumoasă, dar fără minte, aceasta se poate zice și de un învățat, însă cu moravuri rele, adică un om învățat fără virtute e întocmai ca un inel de aur în botul unui porc. (Proverb 11, 22). Și după cum nu se leagă petre scumpe în plumb, ci în aur și amândouă strălucesc atunci mai luminos, tot așa trebuie, ca și știința să nu fie unită cu corupțiune, ci cu virtute și fie-care servește atunci celei-alte spre podoabă. Dacă însă la amândouă se mai adaogă și pietatea, atunci se va ajunge perfecțiunea. Căci, după cum temerea de domnul e începutul și finele înțelepciunii, tot așa e vârful și coroana erudițiunii, fiind-că plenitudinea înțelepciunii e a se teme de domnul. (Proverbi 1; Sirach 1).

18. (*Concluziune*). În rezumat, pentru că de la ctatea copilăriei și de la educațiune atârnă întreaga cea-altă viață, de aceea vor fi în zadar, de nu se vor prepara aici spiritele, pentru toate relațiunile întregii vieți. Căci, după cum în pânțelele mamei fie-cărui om viitor i se formează aceleași membre, mâini, picioare, limbi și totuși nu toți devin artiști, scriitori, oratori; tot așa trebuie, ca și în școli toți fără deosebire să fie instruiți în toate lucrurile, care sunt necesarii pentru om, de și mai târziu unuia i va fi mai de folos aceasta, de cât cea-altă și vice-versa.

(Va urma).

DESPRE IDEI

Pentru ce trebuie să predăm copiilor diferitele cunoștințe în mod intuitiv.

(STUDIU PSICHOLOGICO-PEDAGOGIC)

Ceea ce face pe om capabil de a cunoște lucrurile din lumea acésta și de a-și îmbogăți sufletul cu o mulțime de idei, sunt simțurile lui: vedul, auđul, pipăitul, gustul și mirosul.

Lipsit de cele 5 simțuri, omul n'ar putea să aibă nici o cunoștință, nici o idee despre lumea ce-l înconjoră, cum nu aũ d. c. nici o cunoștință plantele și mineralele. Simțurile sunt pentru sufletul omenesc ceea-ce sunt organele de nutrițiune pentru corp: precum acestea nutresc corpul cu diferite alimente, tot așa simțurile hrănesc spiritul cu diferite *idei*, de care el are trebuință pentru a se desvolta.

Dar să vedem cum se forméză ideile în sufletul nostru prin cele cinci simțuri? și ce înțelegem anume prin cuvântul „*idei*.”

Fenomenele din lumea externă impresionându-ne simțurile, produc în sufletul nostru diferite *simțiri* sau *sensițiuni*. D. e. fulgerul impresionându-ne simțul vederii, produce în noi o sensațiune foarte vic de *lumină*; tunetul, impresionându-ne auđul, produce în noi o sensațiune de *sunct*; trandafirul și alte flori produc în sufletul nostru o sensațiune plăcută de *miros*; zahărul, venind în contact cu membrana ce acopere limba noastră, produce în noi o anumită sensațiune de *gust*; ghița, când punem mâna pe densa, produce în noi o sensațiune tactilă, anume sensațiunea de *rece*, și așa mai departe.

Va să dică: *Sensițiunile produse în noi prin simțuri rămân în sufletul nostru numai atât, cât țin impresiunile din afară. Încetând impresiunile, încetéză și sensațiunile corespundétore.*

Noi însă putem să ne reprezentăm în minte dife-

ritele senzațiuni și după ce ele au dispărut din sufletul nostru.

Senzațiunile reprezentate ast-fel în suflet se numesc idei.

Precum vedem din acestea, *ideile se nasc din senzațiunile ce s'au produs în noi prin simțuri, și anume: ele sunt niște reprezentări în suflet ale senzațiunilor.*

Animalele inferioare omului au și ele senzațiuni, dar nu au puterea de a-și reprezenta pe urmă în minte diferitele senzațiuni, deci: nu au idei.

Cu cât simțurile noastre au fost impresionate de mai multe lucruri și întâmplări, adică cu cât am avut mai multe senzațiuni: cu atât noi avem în minte mai multe idei, căci fiecare senzațiune lasă în sufletul nostru o urmă, o idee óre-care.

Comparând însă ideea ce o avem în minte, d. e. despre *elefant*, cu senzațiunea ce am avut-o când ne aflam la menagerie față în față cu elefantul, sau ideea ce o avem despre o dramă, cu senzațiunea ce am avut-o când am asistat la reprezentarea pe scenă a acelei drame, etc., vedem că: *ideile sunt mai palide și nici-odată nu pot să fie atât de vii ca senzațiunile.*

Ideile sunt numai niște imagini ale senzațiunilor, precum fotografiile d. e. sunt niște imagini palide ale lucrurilor sau persónelor ce represintă.

Despre unele lucruri însă noi avem idei mai clare de cât despre altele.

De unde vine acésta?

Intr'o călătorie, am vizitat, d. e., mai multe orașe: unul însă ne-a impresionat mai mult de cât toate și în acesta am petrecut timp mai îndelungat. Care dintre orașele cercetate va rămâne mai mult timp neuitat în mintea noastră? despre care vom avea în totă viața o idee mai vie și mai lămurită în suflet. — sigur că despre acela, care ne-a impresionat mai mult și în care am petrecut timp mai îndelungat.

Intr'o galerie ved mai multe tablouri: unul însă mă inte-

resază cu deosebire. Pe acesta îl admir mai mult timp și mă întorc la el ca să-l privesc în mai multe rînduri. E sigur că despre tabloul acesta voiți avea pe urmă o idee mai clară de cât despre toate celelalte.

În istoria universală citim multe fapte și întîmplări, unele mai interesante, iar altele de mai puțin interes pentru noi. Despre care ne va rămâne în suflet pentru totă viața o idee mai lămurită? Sigur că despre acelea care ne-au impresionat mai mult, pe care le-am citit în mai multe rînduri, sau despre care am auzit vorbindu-se mai des.

Din acestea vedem că: *cu cât un lucru sau o întîmplare produce asupra simțurilor noastre o impresiune mai vie, și cu cât aceeași impresiune se repetă mai des: cu atât în mintea noastră se formează o idee mai clară și mai durabilă despre acel lucru sau despre acea întîmplare.*

Acésta ne explică, pentru ce un învățător, d. e., cu cât știe să facă lecțiunile sale mai interesante și mai atrăgătoare pentru elevi, cu atât produce în spiritul acestora idei mai lămurite și mai trainice, — și pentru că fie-care om are idei mai clare în specialitatea sa, despre lucrurile cu care s'a ocupat mai mult.

Unii omcuși au idei mai multe și mai lămurite, iar alții mai puține și mai confuse.

Cu cât cine-va are idei mai multe și mai clare, cu atât este mai inteligent, și vice-versa.

Ideile sunt baza inteligenței.

Pentru fie-care idee noi avem câte un cuvînt. Prin urmare omul care are multe idei are și multe cuvinte, și vice-versa: acela care are mai puține idei are și cuvinte mai puține. Păstorul, d. e., sau plugarul simplu, avînd puține idei, întrebnițeză în vorbire mai puține cuvinte de cât oamenii învățați, cari avînd mai multe idei se servesc și de mai multe cuvinte.

Între idei și cuvînt există cea mai strînsă legătură. Venindu-ne în minte, d. e., ideia unei culori ôre-care, ne aducem

aminte și de numele ei, și auzind, d. e., cuvîntul *roșu*, el deșteptă în mintea noastră și ideia de roșu; gândindu-ne la un prietin al nostru, ne vine în minte numai de cât și numele lui; sau auzind de numele unui prieten, ni se deșteptă în suflet și ideia ce-o avem despre dînsul.

In resumat: *ideia ne aduce aminte cuvîntul și cuvîntul deșteptă în mintea noastră ideia care este legată de dînsul.*

Va să ȳică: ideile se deșteptă în sufletul nostru nu numai prin observarea directă a lucrurilor prin cele cinci simțuri (adecă prin intuiție), ci și prin cuvinte. Dar să vedem dacă în tot-d'a-una cuvîntul pôte să deștepte în mintea omului o idee ore care, sau nu?

Cuvîntul *roșu*, d. e., sau *verde* va putea ore să deștepte vre-o idee în mintea unui orb din naștere, care n'a vędut nici-odată culorî? — De sigur că nu. Tot asemenea cuvintele *telegraf*, *telefon*, etc. nu vor deștepta nici o idee în sufletul omului, care nu și-a format mai de nainte el însuși prin simțurile sale o idee lămurită despre aceste lucruri. Pôte să ne descrie cine-va orî-cât de mult și de frumos prin cuvinte o plantă, un animal, o construcțiune ore-care, un tablou re numit, etc., noi tot nu vom avea nici-odată despre aceste lucruri o idee atît de clară, ca aceia cari le-au vędut și și-au format idee despre ele prin simțurile lor.

Deci, *pentru ca un cuvînt ore-care rostit de altii să ne deștepte în minte ideia lămurită a lucrului la care el se raportă, se cere ca ideia aceea să se afle deja în mintea noastră formată de mai nainte prin simțuri: la din contra cuvîntul nu însemnăză pentru noi nimic, nu ne trezește în minte nici o idee.*

Ce rezultă de aici? Resultă că noi nu putem nici să primim de la alții, nici să dăm altora idei clare despre lucrurile concrete numai prin cuvinte, ci *dacă voim să avem idee lămurită despre un lucru, trebuc să ne aședăm în fața lui și să primim de la el impresiună cât se pôte mai viă și*

mai numeroase prin simțurile noastre. Tot asemenea trebuie să procedăm și atunci, când vom să producem în mintea altora idei clare despre anumite lucruri: trebuie să-i punem să observe, să intuiescă acele lucruri.

In resumat: *sorgința ideilor clare este intuiția.*

Odată ce am înțeles acest adevăr psihologic, vom înțelege tot-d'o-dată pentru ce nu este bine în școală, și mai ales în clasele primare, să predăm copiilor diferitele cunoștințe numai prin cuvinte abstracte, sau să-i punem să învețe numai din carte pe din afară, reguli și definițiuni seci în mod mecanic, — pentru ce pedagogia modernă condamnă acest metod de predare atât de mult întrebuițat la toate popoarele în timpii trecuți, și care — durere! — la noi se mai întrebuițază încă și astă-zi da către unii învățători, institutori și profesori.

Să dăm un exemplu dintre cele mai simple. Să ne inchi-puim un copil, care știe deja să citească curent și pe care învățătorul îl pune să învețe din carte fără nici o explicare sau intuiție prealabilă, definițiuni ca acesta de exemplu: „O linie drăptă pôte să fie de mai multe feluri, și anume: *ori-sontulă, verticală, perpendiculară și oblică.*“ Citind de mai multe ori această frasă, copilul va ajunge în curînd s'o învețe și s'o spună pe din afară perfect. Dar ce folos! cuvintele: *orizontala, verticală, perpendiculară, oblică, etc.* nu vor deștepta în sufletul lui nici o idee, ci vor rămâne pentru el niște *vorbe góle*, fără înțeles, întocmai ca vorbele învățate și recitate de un papagal. Asemenea cuvinte se șterg pe urmă și es din memoria copilului tot așa de lesne precum au intrat. Așa se întîmplă în fine cu toate definițiile și regulile, care nu au drept basă intuiția. Instrucțiunea făcută în modul acesta este cu desăvârșire stérpă; ea nu contribue aprópe nimic la dezvoltarea intelectuală a copilului și pe lângă acesta produce în inima copiilor desgust pentru școală și pentru învățatură.

Cu totul alt-fel se întîmplă însă, dacă facem pe copil să observe mai întâiu în natură lucrurile despre care e vorba; d. e., dacă în cazul citat mai sus, prin ajutorul unui creion

saŭ altui lucru arătăm copiilor că: o linie dréptă póte să stea culcată de tot, saŭ drept în picioare, saŭ inclinată puțin la drépta saŭ la stânga, și pe urmă le spunem că: în cazul întâiŭ linia se numește orisontală, în cazul al doilea perpendicolară și în cazul al treilea oblică, etc. Procedând în modul acesta, adică basând explicările nóstre pe intuiție, copilul nu va învăța numai cuvinte góle, ci fie-care cuvânt va avea pentru el un înțeles lămurit: *el va înțelege ceea-ce învață*. Instrucțiunea făcută în modul acesta îmbogățește spiritul copilului cu idei și cunoștințe trainice, îi agerește cugetarea și judecata, c'un cuvânt îi *desvoltă inteligența*.

Pe lângă acestea instrucțiunea făcută în acest chip, mai are și avantagiul că deșteptă în copii interes și plăcere din ce în ce mai mare pentru studii.

Iată dar pentru ce pedagogia modernă ne îndemná „să arătăm copiilor în natură tot ce se póte arăta!“ Iată pentru ce noi trebuie să predăm copiilor tóte cunoștințele „în mod intuitiv.“

In resumat: adevérul psihologic că *ideile se nasc din senzațiuni*, că *isvorul ideilor clare despre lucruri* (prin urmare basa tuturor cunoștințelor nóstre) *este intuițiunea*, a dat naștere în pedagogie *metodului intuitiv*.

Metodul acesta s'a răspândit ađi prin tóte țerile mai civilisate, și este considerat pretutindení, de toți bărbații de școlă, ca *pârghia cea mai puternică a învățămîntului în genere, dar mai ales a învățămîntului elementar*. A străbătut de când cu înființarea școlilor normale (pedagogice) și la noi în clasele primare, și se aplică deja în multe școli, (de și nu în tóte locurile și în tot-d'a-una tocmai așa cum ar trebui). S'a făcut în fine și la noi un început.

Mulți profesori de-ai noștri însă, în loc de a căuta să contribuěscă și ei prin sfaturile și exemplul lor la răspândirea și la perfecționarea acestui metód în școlile românesce, din contra: *vorbesc despre el cu dispreț, îl critică într'un mod rău-voitor, caută să-l ia în rís*.

Pentru ce ?

Fîind-că nu-î cunosc importanța și folósele.

Eă termin acest articol, recomandănd din tótă inima, nu numai învățătorilor și institutorilor de clasele primare, ci chiar și profesorilor noștri de curs secundar, ca să *predea elevilor tóte cunoștințele într'un mod cât se póte de intuitiv, dacă voese ca aceștia să învețe măi cu plăcere și să-și însușescă niște cunoștințe adevărate și temeinice.*

P. Dulfu.

NEURMAREA LA ȘCOLĂ A FIILOR DE ȚĂRANI

D-l I. Dimitriu, învățătorul comunei Brăești, din județul Iași a pronunțat un discurs important în conferințele învățătorilor din Iași, ținute de la 1—10 Septembrie precedent. Subiectul discursului a fost următorul : „*Causele și piedicile neurmării copiilor la școlă ; mijlocele spre a-î stimula să urmeze re-gulat și robul învățătorului în această privință.*“

Măi întăi D-l Dimitriu constată că acest subiect a fost propus în conferință încă din anul trecut de către D-l Chiriță, revisorul scolar al Iașilor, dar că din diferite împrejurări nu s'a putut rezolva atunci ; apoi D-sa trece la cestiune, menționând că nefrecventarea școléi saă frecventarea neregulată este efectul unei cauze. Acéstă cauză e și va fi răpirea copiilor de la școlă și punerea lor la grelele munci agricole. „*Măi cu spaima de amendă, măi cu stimulența învățătorului, măi cu energia autorității comunale, țăranul ar da copilul la școlă, căci cu munca numai a pămîntului seă, care e mic, nu s'ar face mare rău școléi, dacă copilul n'ar fi trimis la lucrul moșierului... Pentru înlăturarea acestei pîdicii, ar trebui ca autoritățile superioare scolare să intervie în numele instrucțiunii, și să insiste pre lângă moșierii să nu măi ia și nici să nu primescă scolarii la diferite munci agricole“... Aci ar*

fi și rolul comitetului școlar să oprască cu totul pe părinți de a trimite școlarii la muncile agricole.“

D-1 conferențiar e contra executării părinților cu milițieni spre a-i sili să-și trimită copiii la școală, din cauză că nu permit acesta principiile civilizației vécului în care trăim !

A doua cauză a neurmării copiilor la școală este lungul curs de șese clase; de aceea ar fi bine să se reducă cursul la 4 clase și să se învețe numai cea ce e neapărat trebuincios săténului.

Un mijloc de îndreptare ar fi stimulanța și atitudinea învățătorului, cea ce constă în venirea sa esactă la școală, în atitudinea lui blândă și liniștită către școlari și săténi.

Alt mijloc de înlăturarea piedicilor este predarea lecțiilor dupe metoda cea mai lesnicioasă, așa ca școlarii să înțelegă tot pe deplin, avându-se în vedere a li se da studii treptate cu puterile lor.

La aceste mijloce, D-1 Dimitriu mai adaugă 1° *mişcările corporale potrivite cu etatea lor* și mai ales între studiile cari reclamă mai multă atenție; 2° *Cântul*, executarea împreună a diferitelor cântice unisone; căci se știe că copiilor plac cântecele și mai ales cele cântate împreună. Ba încă efectul e și mai mare, când învățătorul cântă cu copiii la biserică Duminica și sêrbatôrea. Insuși țaranului se infiltreză sentimentul religios; căci îndată ce are să cânte și fecioru sêu la biserică, părăsește tapșanul de cislă din fața cârciumei și se duce să-și asculte odorul. Fecioru-sêu pe de altă parte, vădând că vine și tată-sêu i crește inima cât o pâine și bucuria lui e nespusă dorind ziua de clasă mai ce grabă, să mai învețe ceva nou de cântat.“

„Cât despre starea materială a școlei rurale tot stăm mai bine ca în trecut și să sperăm că se vor mai îndrepta lucrurile.“

D-1 conferențiar se pronunță contra amendării părinților pentru netrimiteria copiilor la școală, căci cu acesta învăță-

torul își face dușmani pe toți sătenii, fără să se folosescă în ceva scôlei.

Deci să ne silim a căuta mijloacele cele mai lesnicioase și cele mai folositoare pentru propășirea școlii poporului, să lucrăm, noi învățătorii, din toate puterile noastre la luminarea poporului din sate.

Acesta este în scurt cuprinsul conferinței în cestiune, și care în genere va fi aprobată de orice bun învățător. Adevărul e că factorul principal al scôlei și mai ales al scôlei începătoare este profesorul. Tot în acest sens a scris și D-l Speranță în numărul trecut sub titlul „Iubirea de școlă“ ca răspuns la întrebarea pusă de un învățător asupra aceleiași cestiuni. Afară de acestea să se vadă încă articolul „*Invățătura și obligativitatea învățămîntului*“ din numărul de față. Asupra acestei cestiuni s'aun mai primit și alte memorii despre cari vom vorbi în No. următor.

E. B.

BCU Cluj / Cluj University Library Cluj

STUDIUL LIMBII ROMÂNE

CONFERINȚĂ

ținută în Ateneul vechiu din Bucuresci, în ziua de 1 Septembrie 1889
în fața învățătorilor din Ilfov.

(Urmare și fine ¹)

Pedagogul Girard dice : „Patru ființe trebuie să concure la alcătuirea unui curs de limbă maternă : un gramatic, un logician, un educator și un literat.“ ² Noi însă putem adăoga că gramatica, logica, educațiunea și literatura în școla primară cată a-și avea sorgintea lor chiar în învățător. Acesta dar nu se cuvine a fi strein de aceste sciințe necesarii în miniatură chiar elevului pe care el îl instruește.

Dar câte o dată pare că atât noi învățătorii nu suntem pe deplin convinși de înalta și sacra noastră misiune, iar alte-ori că însu-și gramaticile cât și cărțile noastre de citire sunt vicioase și ne conforme cu cerințele pedagogice în us ; căci nu are în vedere nici frăgeđimea elevului, nici gradul cuno-

¹ Veđi numărul precedent.

² Idem.

ștințelor cu cari el vine de a casă. Prima încercare în sensul acesta pare a o fi făcut D-l Vasile Mândrénul, profesor în București la școala normală de institutori în scrierea sa intitulată: „Elemente de gramatică Română cu aplicațiune la bucățile de citire.” Dar și D-l Mândrénu — departe de a-i face vre-o critică — n'a putut pătrunde bine în firea copilului începător, sau că după cum se exprimă bătrânul Horațiu: „începuturile sunt tot d'a-una grele”. După mine, pot dice, că cauza din urmă poate fi mai lesne de crețut; de ôre-ee cu atât mai grele sunt începuturile operilor didactice, cu cât se scie că în lucrarea lor se cer multe condițiuni de împlinit. De aci dar, cele mai grele opere nu pot fi de cât cărțile școlarului începător. Dar de multe-ori și cartea, fie ea cea mai metodică, cădută însă în mâna unui dascăl original, pôte avea pentru copil același efect, ce-l are și diamantul în ochii unui om de rând.

Deci, înainte de tôte învățătorii buni, și după aceia cărți bune.

Venit aci, voiă trece în partea a doua a subiectului meu.

În această parte înainte de a ne pronunța cum trebuie predat studiul limbii, citez cuvintele cător-va bărbați competenți în ale școlei. Așa, D-l Kellner, profesor la Heiligenstedt, dice: „Cunoșterea limbii este ținta principală a învățămîntului primar. Limba e unica cale, care conduce la rațiune, la inima omului. Prin ea se atinge, se înalță, se consolidează spiritul. Numai prin ea pôte reeși instrucțiunea. De aci rezultă, că fără a cunoșce cine-va limba, nu pôte ajunge la nobila țintă a omului.”¹

D-l E. Rendu (în jurnal des instituteurs, leçons de grammaire) merge și mai departe pe această cale. Iată cum se exprimă acest eminent bărbat în privința limbii: „Trebuie a esclude gramatica din școalele noastre și a presenta știința gramatică cu teoriile și regulele sale, ca ne fiind alt lucru de cât espresiunea trebuințelor cerute în limba, trebuințelor de ordinar justificate de rațiune, și care trebuie a urma în tot casul după cum în viața ordinară se urmăze modurile și trebuințele ce prescrie politeța și buna cuviință. Trebuie să facem pe copii a înțelege bine că studiind gramatica, ei nu studiază o știință de pură speculațiune, ci învață modul de a se exprima corect și inteligibil acelorora căroro vorbesc propria

¹ Elemente de pedagogie, I. P. Eliade pag. 309 - 310.

lor limbă : trebuie a face cunoscut că gramatica cse din limba lor chiar și n'a fost inventată pentru regulă. Fie-care regulă trebuie scósă din exemplu."

Iar D-I Stef. C. Mihăilescu, în *incercări critice*, pag, 120, se exprimă ast-fel :

"Orî-cum ar fi dispozițiunea studiului gramatical, armat cu carte specială, sau întrebuitând numai teme, sau neavând alt material de cât cartea de citire, cestiunea fundamentală constă în acésta. că scolarul câtă s'ajungă la cunoscînța principiilor limbii prin convingerea lui personală."

Citez încă o circulară a autorității superioare scolare franceze relativ la învățămîntul limbii materne. Iată cum sună acea circulară :

"Mulți din învățători (maitres) abuséză de studiul gramaticii și cred a face tot, când ei au pus în memoria elevilor lor un mare număr de reguli, de deosebiri și de cuvinte tehnice. Insist ca în acest studiu să se evite abstracțiunile și subtilitățile ca să se unescă aplicațiunile și exemplele, mai cu deosebire din exemplele ce se găsesc în lectura și explicațiunea scriitorilor mari. De acolo limba cu principalele sale reguli, finețele și idiomele sale se înțeleg mult mai bine de cât în gramatică." ¹

De aci dar.

"dacă une-orî se crede că studiul gramaticii este cel mai important ; dacă prin analiza procedurilor limbii ne conduce la a descoperi ore-care legi ale spiritului ; dacă prin comparațiunea gramaticelor între ele se câtă a se găsi filiațiunea popórelor și identitatea raselor ; dacă, în fine, ea constituie pentru o inteligență deja formată una din aplicațiunile cele mai fecunde ale filosofiei eluminată prin studiul istoriei, se póte dovedi de multe-orî că pentru copii, ea nu este de cât un obiect sec așa cum se predă ađi ; căci o mare parte a timpului în clasă este în fie-care ăi întrebuitat în unele scoli în recitațiunii de lungi lecțiuni de gramatică, în redacțiuni ne terminabile de analize logice și gramaticale, care umplu caetele și memoria elevilor fără a aduce vre un folos spiritului lor. Acest ruginit învățămînt câtă a fi înlocuit prin lecțiuni vii. Trebuie a reduce gramatica la ore-carî definițiuni scurte și cât se póte de simple, la ore-carî reguli fundamentale, carî să iasă din exemple ; trebuie asemenea a măsura că inteligența

¹ Ambroise Rendu Fils, pag. 232

copiilor nu este încă dezvoltată. De aci a le pune înainte cele mai bune bucăți din literatura noastră ; a-î face a recunoște mai întâiu sensul vorbelor, șirul și incatenarea ideilor, mai târziu schimbările lor, fără de cari memoria se umple de o mulțime de idei abstracte și fără nici un folos pentru inteligență.“¹

Tot în privința studiului limbii iată ce mai dice și D-I I. Chaumeil, inspector al școlilor din Paris și officer al instrucțiunii publice, în cursul său de pedagogie psihologică : „Metoda maternală a învățămîntului limbii este escelentă, fiind-că prin ea cei mai mulți junii copii învață a vorbi corect în scurt timp, dacă însă-și mama vorbește corect. Metoda gramaticală aplicată în acele-ași circumstanțe nu ar da nici un rezultat.

„Mama, prezentând un obiect, îl arată și îl spune pe nume copilului său. Prin această se stabilește în spiritul copilului o asociațiune de idei între obiect și vorbă. Obiectul arătat rechemă vorba, vorba pronunțată deșteptă ideia obiectului.

„Obiectul vădut și observat, lasă în spiritul copiilor o imagine, care poate a se presenta spontan, sau prin escitațiunea unei senzațiuni analoge. În urma acestor reprezentațiuni, spiritul e regăsesce într-o stare mai asemena cu aceea care a cercat-o atunci la prima senzațiune. Dar dacă o vorbă n'a fost asociată de o imagine, este imposibil copilului de a manifesta o senzațiune reînceptută ; ea nu este în comunicațiune cu acelea ce o înconjur...

„Primele lecțiuni ale limbii sunt lecțiuni de lucru. Mama nu întârziadă în minuțioase esplicațiuni ; natura este așa de bogată în producțiuni variate, în spectacole diverse, ce nu pot a se esplica întregi, ceea ce frapază sensurile copilului. De alt-fel copilul câștigă prin propria sa esperiență și sub escitațiunea singură a sensurilor sale, o mulțime de noțiuni asupra cărora spiritul său judecă. Educațiunea constă mai cu sémă în a dirige munca spiritului.

„Studiul limbii în școlile de toate gradele trebuie a fi un adevărat curs de disciplină intelectuală.“

„Nu este regulamentul școlii, care face disciplina școlii ; moralitatea unui popor nu se augmentază cu numărul legilor. Legile gramaticale în mișcarea lor, nu ne-ar da o limbă elegantă și sensibilă, dacă noi nu am avea modele bune de imitat.“

„Cartea de lectură și recitațiunile său culegerile de bucăți alese, pot dispensa lung timp pe copii de usul gramaticii.

¹ Duroy.

Cu aceste cărți se pot face escelente exerciții asupra tuturilor părților gramaticale, se poate deduce principalele reguli gramaticale din textul citit.¹

Ajuns aci pot conchide, că nu gramatica formeză limba, ci limba formeză gramatica. Nu regula ne învătă să vorbim, ci vorbind găsim regula. Sunt multe împrejurările ce adesea fac de se schimbă regula. Observând cronicile vechi ale țerei noastre din deosebite timpuri, putem lesne dovedi că alt-fel era dialectul vorbirii scriitorilor vechi, pe timpul când ei trăiau, și alt-fel este dialectul vorbirii noastre în timpul de față. Ba încă ceva mai mult, dialectul vorbirii depinde de împrejurări și după localități. Așa, este multă deosebire între dialectul vorbirii omului de țară și aceluși de oraș; — de și adevărata puritate a limbii, desbrăcată de orice nuanțe, o găsim numai în coliba cea umilă a țeranului și mai cu seamă în gura femeilor țarance. De asemenea este multă deosebire între dialectul omului cult de aceluși incult; între dialectul munténului de al câmpénului, între al Olténului de al Ialomițénului între al Transilvânénului de al Moldovénului și între al acestora și al Macedonénului etc. Eă bine, idiomele, excepțiunile, circumstanțele locatare trebuiesc a se schimba, a se esclude din limbă pentru motivul că avem o gramatică, care nu permite acest lucru ?

Mie mi se pare că dialectul vorbirii este o moștenire, este un ceva al localității, și nu se poate șterge cu atâta ușurință dintr'o localitate pentru motivul că avem o gramatică, care nu permite acest lucru.

De aci dar, urméză ca gramatica să vină numai în ajutor limbii cu regulile sale estrase din însăși limba în us; ca gramatica să îndulcescă tot ce se pare aspru, tot ce se pare sbârlit și lipsit de regulele politeții și ale urbanității. Gramatica trebuie să ne spună nu cum să schimbăm vorbele noastre ci cum trebuie să le întrebuițăm. Așa bună-ora. ea trebuie a ne aréta, că nu este bine a dice: „Paserile este sburátore, saú erí am cititeră tótă ziua. Or citind o bucată ore-care, să mergem într'un fel de monotone, fără a observa sensul frasei, înțelesul ei, intonațiunea saú accentuațiunea vorbeii, etc. ! ? ”²

Părtași celor șise până aci, fată cum credem noi că trebuie

¹ I. Chaumeil, pag. 325 — 327.

² A se vedea în „*Terra nouă*,” anul III, articolul meu intitulat „*Studiul limbii*.”

a se face nu studiul gramaticii, ci studiul limbii propriu dis. Așa:

I. Când copilul ne vine la școală pentru prima oră este bine ca printr-o întrebare a învățătorului cu copilul să afle mai întâiu dicționarul vorbelor copilului și a îndrepta pe cele rele și stricate, ca: „profesor, conțiliu, clântărărie, etc.

II. Să se înmagazineze în mintea copilului cunoștințe noi. Pentru acésta trebuie ca însu-și învățătorul să cunoască bine limba ce vorbește.

III. Cartea de citire a copilului pe cele d'întăiu pagine să coprinădă părți din învățămîntul intuitiv și din materialul pe care el îl cunoște, ceea ce până ađi nu avem asemenea cărți.

IV. După ce copilul și-a înmagazinat un óre-care capital de cunoștinți noi să și'l pótă singur usita după trebuințe.

V. In citirea unei bucăți óre-care învățătorul să deprindă pe elev mai întâiu cu înțelesul vorbelor ce citește; după aceea cu înțelesul ideilor coprinse în fie-care frasă. In acest timp să se observe ca citirea să fie clară, espresivă, curgătoare și fie-care vorbă bine pronunțată. Să se observe de asemenea accentuațiunea și intonațiunea vorbeii.

VI. Să se facă mică recapitulațiuni asupra întregului subiect din citire, ce este la ordinea școlii.

VII. Să se deprindă din bucata de citire a-și scóte singuri elevii părțile de cuvînt asemenea, adică: vorbele ce arăt ființe și lucruri; cele ce arăt lucrarea, starea sau firea, vorbele cele ce hotărăse mai de aproape însușirile sau calitățile lor; cele ce se pun în locul numelui; cele ce arăt relațiuni, legături, circumstanțe, etc.

VIII. Să se dea elevilor teme, cari să se lucreze mai întâiu în clasă și sub privigherea învățătorului, iar după aceea și acasă.

IX. Aceste teme și lucrări să se corecteze mai întâiu de elevi prin schimbările caetelor, după accia însu-și și învățătorul să le aréte fie-căruia greșelile comise.

X. După ce elevii vor ajunge a fi deprinși bine în lucrări de asemenea natură. învățătorul va putea pași la imitațiuni, la asemănări, la deosebiri, și în urmă la a face singuri elevii mică compozițiuni și eserciții scriptice. și

XI. In fine, cu cât copilul va progresa în cunoștințe, cu atât și învățătorul va căuta ca, după esemplele luate și aplicate, să determine și regulile gramaticale ce urmédă a'i servi elevului ca chiar conducător în viața ulterioară.

Ast-fel urmat cu studiul limbii, copilul capătă mult mai mult, ca cum i s'ar umplea capul cu o mulțime de reguli abstracte și cu greu de aplicat; iar gramatica, după cum observă Rollin, n'ar mai servi în viitor, de cât ca „recueil d'observations sur le langage,” și atunci limba noastră ar deveni mult mai dulce și mai frumoasă ca cum o descriu poeții de ađi.

Pr. Al. Popescu

(Cernica).

CONGRESUL LIBER ȘI INTERNAȚIONAL DE EDUCAȚIUNE

organizat de sindicatul ¹ membrilor învățămîntului, din Franța,
subvenționat și de consiliul comunal din Paris.

(Urmare ¹)

Iată acum și costiunile puse la ordinea zilei, în adunarea congresului din zilele de la 21—25 ale trecutei luni. **Secția I. Știința Educațiunii.** — A. *Caracterul.* „Educațiunea publică „este ea óre conformă principiilor revoluțiunii franceze? Are „ca un caracter integral? științifice? democratic? Este im- „parțială în toate privințele? are educația ca temelii observa- „țiunea faptelor, esperimentarea și deducțiunea? — B. *Educația „intelectuală.* Face ea óre să predominescă rațiunea, esperiența, judecata, într'un cuvînt inteligența peste sentiment, inclinări, prejudeții, tendințele ereditare? Ce mijlóce să întrebuițeze ea spre a ajunge la acésta? Face ea educațiunea voinței și a spiritului de inițiativă? C. *Educațiunea socială.* Ore din punct de vedere moral, social și industrial, educațiunea prepară ea ómenii pentru o societate și un viitor mai bun? (definiția lui Kant), unde neegalitățile și nedreptățile, privilegiile și esplotările, ignoranțele și superstițiile se vor micșora din ce în ce mai mult?

Cum trebuie să combată ea tendințele la egoism, la dominație, la păstrarea privilegiilor? Cum póte ea propaga prin-

¹ Veđi începutul în numărul precedent.

ciipiile de justiție, de egalitate, de solidaritate și de altruism (iubirea aprópelu) ? Cum trebuie să demonstreze ea adevérul și necesitatea acestor principii ? Cum va contribui dînsa în lupta pentru existență, să înlocuască strivirea celor slabi prin ajutorul mutual (al unora pe alții). Prepară ea óre la deprinderea suveranității populare și la guvernarea directă a societăților ?

Direcția ce urmăză să se dea educațiunii sociale, economice și civice a tinerimii. Reforma învățămîntului economii politice. — Ce trebuie să se facă spre a prepara cetățeni dispuși pentru reformele sociale ?

D. *Educațiunea morală*. S'aú îmbunătățit óre moravurile prin școlă ? Ce lipsește influenței morale a școlei ? Pentru a înlocui vechia disciplină autoritară și morală metafisică impusă oficial, cum trebuie óre concepute, în școlă modernă, educațiunea *morală experimentală*, educațiunea științifică și socială ? Legea morală și *self-governmentul* individual. Critica sistemelor filosofice admise acum în educație.

Putem despărți *Educația* și *Instrucția*, una de alta ? Instrucția nu este ea óre *educativă* prin puterea lucrului ?

Educațiunea științifică. Educațiunea și învățămîntul public sunt óre în tóte părțile lor, conforme datelor și descoperirilor științei moderne ?

Din acest punct de vedere, se va face examenul învățămîntului diferitelor ramuri de instrucțiune. Propuneri de îmbunătățiri : cărți, metode, etc. Revisuirea programelor și a cărților în acest sens.

Este înzestrat învățămîntul cu tóte procedurile, uneltele, aparatele, mijlócele de observațiune și de experimentare ? Ce-í lipsește ?

Educațiunea integrală. Cum trebuie înțeleși termenii : *educațiune integrală* și cum trebuie răspuns obiecțiunilor ce ei aú ridicat ? (Neegalitatea dispozițiunilor, situațiunilor și destinațiunilor, necesitatea specialisării, întreținerea colectivă a copiilor, etc.)

Concilierea unui program integral de cultură cu dorința de a înlătura : 1° *surmenagiul* intelectual. 2° graba în prepararea examenelor și 3° terminarea timpurie a studiilor.

Organisatu-s'a lucrul manual, în scóle, cum se cade, spre a-și împlini rolul ce trebuie s'aibe în educația omului ? Ce reforme cere acest învățămînt ?

Cum trebuie să fie educația fizică modernă pentru a menține echilibrul între desvoltarea necesară a creierului și desvoltarea celorlalte funcții ? Bataliónele scolare și gimnastica generală.

Educațiunea profesională. Prepară scóla pentru practica vieții ? Sistemul întrebuințării șilei pe jumătate și ucenicia față cu sistemul pur scolar. Se prepară ore pentru practica meseriilor esențiale ? Organisația învățămîntului agricol.

Învățămîntul superior. Cum trebuie organizat învățămîntul general și special (științific și profesional, secundar și superior) al lucrătorilor agricoli și industriali, de la 13 la 25 de ani ?

Știința educațiunii. Este Educațiunea consiuită ca o *Știință* ? Ce-î lipsește ca să nu mai fie o simplă artă ? Organisarea unui sistem de observații numeroase și controlate, de experiențe verificate din cari se vor deduce legi. Formarea limbii pedagogice. Doctrina Evoluțiunii ca sistem pedagogic.

Secția II. Educațiunea publică.

A. Este organizată democratic Educațiunea publică ? Ce reforme cere ea spre a da Educatorilor, Lucrătorilor, Localităților (regiuni sau comune) și Statului, partea lor echitabilă de influență în administrația, direcția, supravegherea și finanțele Educațiunii publice ?

B. Cum este și cum trebuie să fie organizată protecția reală și completă a copilăriei ? *Antaii.* **Organisația.** 1° *Finanțele* provin de la familii, comune, districte, regiuni, Stat și asociațiuni. De unde ar trebui să provină ele ? *Imposite* generale și speciale. Gratuitate, credit, retribuții, burse ; imposite noi de stabilit. Proprietatea pămîntului și localurii scolare. Partea

de influență acordată diverselor grupe impuse, în schimbul sacrificiilor lor.

2°. *Administrația*. Rolul Statului democratic, al Municipalițăților, al Educatorilor (Institutori isolați, grupați sau asociați), al Sindicatelor de lucrători, în organizația și administrația școlilor: Salarii, Alegeri, Numiri, Supraveghere, Inspecție.

Teritorii școlare. Localuri. Material. Cărți și Metode. Libertatea științifică a dascălului. Situația și examenele lor. Examenle elevilor. Retrageri din funcție, orfelinate, sisteme preferabile.

3°. *Frecventarea; obligativitatea*. Educațiunea publică este ea pe deplin accesibilă tuturor sau numai în parte? Prin ce mijloce se poate asigura fie-căruia puțința de a urma la școlă și de a se desvolta pe deplin? Resultate produse prin legile de obligativitate. Reformele ce ele cer. — Sistemul demi-timpului sau demi-uceniciei (întrebuințarea Țilei jumătate la școlă, jumătate la meserie). Părăsirea școlii prea de timpuriu. Obligațiunea învățămîntului tehnic.

Al doilea. Protecția copilăriei. Organizația completă a acestei protecții. Drepturile societății. Datoriile familiilor.

a) *Prima etate*. Familia și școla maternă. Supravegherea și igiena. Proprietatea și mortalitatea copiilor.

b) *Copilăria*. Igiena școlară. Supravegherea stradelor.

c) *Adolescența*. Supravegherea atelierelor. Inspecția și comisiunile locale.

d) *Întreținerea copiilor*. Demi-timpul. Prelungirea claselor. Cheltueli ce se vor impune colectivității (societății) pentru protecția efectivă a copilăriei. Mijloce bănești.

Al treilea. Învățămîntul liber. Care este și care trebuie să fie rolul învățămîntului și inițiativei libere, în progresul și estinderea Educațiunii publice?

Secția III. Cestiuni internaționale. „Stabilire de relații pedagogice internaționale, proprii a procura documente, și colecțiuni de fapte pentru știința pedagogică experimentală, sau pentru a face mai productivă acțiunea educativă.“

1°. *Observații asupra copiilor*: Schimbul registrelor de observații asupra Evoluțiunii mintale și fiziologice a copiilor de diverse rase.

Tipuri de foi de observări zilnice, lunare, anuale; Observații familiale, școlare și medicale; Desvoltarea simțurilor, înclinărilor, organelor, funcțiilor, inteligenței, facultăților limbajului, calculului, etc. etc.

Fapte din moșteniri; Fapte relative la localizațiunile cerebrale; Resultate date prin exerciții mintale speciale; comparație cu ființele inferioare. Fapte relative la anomalii (surdo-muți, orbi, idioți, etc.)

2°. *Limbi*. Stabilirea de relații internaționale între profesorii diverselor țări și chiar între elevi, pentru a ajuta la cunoștința practică a limbilor (corespondențe, călătorii, neografii, fonetism, fonografie, pasigrafie, signologie, diacritii, etc.)

Sistemele de limbi universale sau comerciale.

3°. *Reforme pedagogice și științifice internaționale* care trebuie să facă învățămîntul mai lesnicios și relațiile între popoare mai fructoase.

(Meridian unic, divisiune centesimală a circumferenței, nivelarea generală 0 [zero], unificarea semnelor convenționale topografice și hidrografice, nivel de reducerea sondelor, mod uniform de *balisagii*, unitatea modurilor de proiecțiune, unitatea măsurilor de lungimi pentru profunzimile apei, înălțimile munților, etc., uniformitatea de calcul a *rumbilor*, măsura uniformă a timpului, ortografia și transcrierea numelor geografice (scriere și pronunțare), sistem metric și monetar, unități fizice, diapason unic, alfabeturi și notațiuni identice, caractere de tipar complete, limbi științifice universale, etc.).

Societăți internaționale de educațiune și de învățături. Uniuni postale.

4°. *Schimbul regulat și internațional al jurnalelor pedagogice* ale lumii întregi. Publicarea unui catalog universal.

5° *Statistica*. Comunicări reciproce a statisticelor școlare și pedagogice. Organizația unui metod uniform de stabilirea

acestor statistice. Note asupra experiențelor relative la localuri și la material școlar, la jocuri, la igiena copiilor, la colonii și la călătoriile de copii. Îmbunătățiri aduse în organizația școlilor după etăți.

6° *Pace și unire*. Cum poate educațiunea publică să favorizeze propagarea ideilor de pace și unire între popoare, și de solidaritate între toți oamenii, și a principiilor de dreptate socială, d'altruism și de devotament, precum și practicile egalității și libertății.

Reforma procedurilor de colonizare și de anexare. Anexări practice. *Consensus*. Înlocuirea cuceririi și a distrugerii prin arbitragiu.

7° *Educațiunea socială*. Note asupra influenței învățămîntului lucrului manual, a școlilor și cursurilor profesionale a uceniciei (supraveghiate), a învățămînturilor speciale (învățămîntul agricol, industrial, etc.) asupra producțiunii țărilor, asupra numărului orelor de lucru, asupra valorii și cantității producțiunii, și asupra iscusinței și spiritului de invențiune a lucrătorilor, asupra dezvoltării machinelor și a marii industrii, asupra importului și esportului, asupra operelor cooperative, asociațiunilor, etc., etc. Stabilire de relații economice și schimburi de produse prin școle, de manieră spre a prepara înlocuirea concurenței rău-făcătoare prin înțelegere economică și științifică.

Secția IV. *Comunicări libere* asupra instituțiilor pedagogice ce trebuiesc create sau reformate, asupra metodelor și cărților de educațiune și de învățămînt, etc., etc.

Dat în românește de E. B.

DIN METODICA ȘCIINȚELOR MATEMATICE

IN

ȘCOALA PRIMARA

DE

V. GR. BORGOVAN¹*Profesor de pedagogie la școala de institutori din București.*

B. GEOMETRIA

I TEORIA

§ 17. Schiță din istoria și literatura geometriei.

Învățații grecești, Herodot și Aristotele, cearcă începutul geometriei la vechii Egipteni și Caldei. Și nu fără cuvînt, pentru că cesundările cele anuale ale Nilului ștergeau de obicei metele pământurilor ori chiar le mēnau cu totul, în cât în fie-care an se ivea trebuința a le mēsură și a le împărți din nou. Imprejurarea acēsta n'a putut să nu silēscă p're Egipteni la statorirea unor principii generale relativ la mēsurare adică la „geometrie“. Prima mēsurare regulată și împărțire pătrată a parcelelor din ținutul Nilului s'a făcut — după Herodot — sub regele Sesostris. Pe timpul acela oamenii știaū mēsură și calcula numai fețe pătrate și oblungē; dar trebuința i învățā a urma asemenea și cu cele de trei, cinci și de mai multe laturī. Sigur este, că deja Archimede și Apolloniu știaū calcula tot felul de figurī planimetrice din linii drepte și strîmbe.

Precum în general cele mai multe științe, tot asemenea și geometria și a luat începutul de la preoții egipteni. Alt popor vechiū, la care dăm preste „geometri“ și „măestri bravi“ sunt Fenicienii de lângă țărmurii estice ai Mediteranei. Școala acestora se pare a o fi cercetat Grecii numiți „Ionici,“ cari

¹ Veđi numerile precedente ale acestei reviste.

locuia în vecinătate, pentru că cel d'întâiu bărbat despre care ne pomenește istoria a se fi ocupat înadins cu geometria este un atare grec — filosoful Thales din Milet (născ. 639 a. Chr.¹). El satorî mai întâiu cercul ca măsură pentru unghiū; el trebui să cunoscă legile relativ la asemănarea treiunghiurilor, pentru că mergënd în Egipt, pentru de a se perfecționa în matematică, învață pre preoții de acolo, cum să determine înălțimea piramidelor din umbra lor. Tot dînsul descoperi mai întâiu aksioma, că fie-care unghiū în semicerc este drept (de 90°). După reîntōrcerea sa în Milet întemeiă așa numita «școlă ionică.»

Filosoful grecesc *Pythagora* (580 — 471 a. Chr.), un școlar al lui Thales, carele asemenea a călătorit în Egipt pentru scopuri științifice, a fost primul, carele dede geometriei bază științifică. Dînsul află principiul geometric cunoscut până astă-zî sub numele «*problema pitagoreică*»; el arătă întâiu, că între tōte corpurile ce aū asemenea suprafață cu globul, acesta are cel mai mare volum. Pythagora întemeiă la capătul vieței sale ca și învățătorul său «*școlă pitagoreică*» în orașul Crotona în Italia de jos.

Hippocrate din insula Chios (450 a. Chr.) adună într'una și ordină cunoștințele geometrice cunoscute până la dînsul în opul „Elementele geometrice.“ De la el derivă „Lunile ippocratice“ — o lege, după care se determină suprafața unei figurî mărginite de două arcuī.

Lui *Platone* (429 — 347 a. Chr.), care asemenea călătorî prin Egipt și pre la Crotona, apoi întemeiă școlă sa în Atena, avem să'î mulțumim descoperirile cele mai însemnate în obiectul acesta. *Fuclid* (pre la a. 285 a. Chr.), un școlar de a lui Socrate și întemeitorul școlēi alecsandrine, scrise în l. grēcă «*Elementele geometrice*» în 13 cărți, unul din cele mai admirabile monumente ale ingeniului grecesc. Tratarea strîns științifică a materialului la *Fuclid* a rămas de model

¹ Dr. Lindner „Encykl. Handb. d. Erziehungskunde.“ Wien 1884 pag. 317.

pentru toate timpurile. El consideră teoremele geometrice ca metode, și se mărginește singur la dovedirea lor (*metodul dian.*) precând metoda mai nouă (*genetic*) își ia de principala aflarea adevărurilor geometrice.

Opusul *Bath* descoperi opul lui Euclid prin secolul XII traduse în latinește.

Ca până și astăzi se mai folosește cartea această școlă. Cei mai distinși reprezentanți ai școlii sunt Archimede, Appolloniu, Papus și Ptolemeu, cel mare matematic al anticității (287-212 î. Hristos). Au făcut multe descoperiri în geometria mai înaltă, în special în calculul ariei și al perimetrului unui arc al cerului, al arcului fețelor mărginite de linii drepte și strâmbe și al ariei și diametrului cerului (numărului proporțional dintre raza și diametrul cerului) la $3\frac{1}{7}$, sau $3\frac{1}{7}$, sau 3.14. El determină volumul conului în raport cu al cilindriului de asemenea în raport cu înălțimea, și cătră acela al globului de asemenea diametrul cu lățimea conului. Că a avut o predilecțiune deosebită pentru geometrie, dovedește și faptul că a murit la ocuparea Syracusei (212 î. Hristos) prin Romani, când ostașului lui Marcel, ce-l află încordat în cercetările sale geometrice, i strigă „nu-mi strica cercurile“ (Noli turbare circulos meos; dar ostașul sătos de răpire îl omori. Pe piatra mormântului lui așezară câte un con, un cilindru și un glob.

Appolloniu din Perga Pamfiliei, coetanul lui Archimede și scolar de al lui Euclid. Își câștigă la contemporani prin cercetările sale geometrice numele de «marele geometru». Din el s-a scris mai multe opere geometrice, cari însă s-au pierdut. Appolloniu aplică mai întâi geometria la astronomie. De la timpul acesta nu aflăm alte încercări în materia noastră până la *Menclau* (100 d. Chr.) și *Ptolemeu* (125 d. Chr.), carele din urmă a scris renumitul op „*Allmagest*.“ Invățăturile *Papus* (375 d. Chr.) asemenea se mai ocupă cu cercetări geometrice. În secolul următor al învălmășeii popoarelor când „tac mușele“ nu dăm de nici o încercare mai însemnată, până târziu la Arabi în Spania, unde aceștia ridicară o împărăție puternică.

La a. 900 astronomul arab *Albatgnius* perfecționează însemnat trigonometria. De aci apoi nu s'a mai făcut nici un pas înainte până pe la secolul al XVI. Matematicul (1504—1603) întregi geometria globului (trigonometria sferei). *Ión Kepler* (1571—1651) promovă mult știința geometriei arătând noțiunea și întrebuințarea „nemărginitului”. Filosoful *Cavalleri* (1598—1647) scrisese în anul 1625 „Trigonometrie a neîmpărțibilului” în care se încercă să se găsească prafata, volumul și punctul de gravitațiune a sferelor. *Fermat* (1590—1663) arată cum se construiesc curburile parabolice; iar renumitul *Descartes* (1596—1650) introduse geometria analitică. Prin unirea geometriei cu algebra întreaga știință matematică făcuse progrese mari, anume se formă matematica subînținătoare, geometria de aici începu a se generaliza într'un mod însemnat. În direcțiunea acésta lucrară mai mulți bărbați ca *Pascal* (1632—1663), *Huygens* (1629—1695) cultivă cu mare predilecțiune geometria analitică, iar coetanul său *De la Hire* (1640—1718) arată progresul ce-l făcură cei vechi în geometrie.

Dintre geometrii cele mai însemnate din jumătatea secolului trecut și din al nostru înșirăm pe următorii:

Euler (1707—1783) — unul dintre cei mai distinși matematicieni — lucră la dezvoltarea stereometriei. Germanul *Leibnitz* și englesul *Taylor* duseră cu un pas mai departe încercările lui Euler. Francezul *Monge* (1746—1818) este întemeietorul geometriei descriptive. Compatriotul său *Carnot* (1753—1823) statorni problema geometrică numită după dânsul «carnotică», (care are tot aceeași însemnătate pentru trigonometria plană ca și cea pytagoreică pentru planimetrie). *Delambre* și *Mechain* alți doi francezi întreprind (1792) din mandatul republicei franceze măsurarea arcului meridianului Parisian între Dunkerque și Montlouis lângă Barcelona, din care se statorni metrul nostru de astăzi. Profesorii germani *Steiner* din Berolin, *Wittstein* din Hanovera

și *Bretschneider* din Gotha se făcură renumiți în materia acésta prin aflarea, studiarea și satorirea legilor relativ la *prismatoid* — (un corp, ce în sterercometrie ocupă locul trapezului din planimetrie).

Altcum geometria înainte de Pestalozzi se învăța numai la universități, mai ales după manualul lui Euclid amintit mai sus, care însă fiind menit pentru bărbați deja vërșați în ale matematicéi, de la sine se înțelege, că nu mult puteau profita elevii dintr'însul. Pestalozzi, respective scóla sa, făcu tinerimeii accesibilă geometria alegând, satorind și sistemizând elementele acestei discipline schițată altcum deja de Pascal și de De la Hire. Dar dintru început geometria în forma Pestatozziană degeneră într'un formalism trivial și sarbed, care lăsă un gol simțit în spiritul scolarilor. Aceștia înțelegeau ce făceau, dar spiritul lor nu putea ajunge la o cultură formală, pentru că se ocupaū numai cu jucării filantropinite. Metodisti germani, cari observară și recunoscără stăruințele aceste de un extrem al metodului Euclidian, se încercară a complana contrastul dintre ambele direcțiuni, alegând și îmbinând adevărul de améndoă părțile. Pe acésta cale apoi pășind în timpul mai nou bărbați ca *Gusser, Zismann, Lorey, Kasehin, Schramm* și alții adaptară cu mult succes știința acésta pentru cadrele cele restrînse ale scólei populare.

În direcțiunea și cu scopul acesta aū scris manuale de scóle parte pentru mâna învățătorilor parte pentru a scolarilor o mulțime de bărbați de scólă, mai ales la Germani. În fruntea acelorora stă *A. Diesterweg*, carele arată, el cel dintâi, ce este de a se ține, și cum trebuie să se trateze geometria în scóla populară. Dînsul scrise a) *Învățătura despre spațiu adecă geometria* după cum pretinde pedagogia modernă pentru învățori și învățacei cu 9 tabele; ¹ b) *Geometria elementară pentru învățatori*. ²

¹ Die Geometrielehre oder Geometrie nach der jetzigen Anforderungen der Pädagogik. Bonn. 1832. u. „Elementare Geometrie für Lehrer“. Edit. 17864.

Literatura germană întrégă a acestui ram din matematică se pôte vedé în opul citat a lui Dr. G. A. Lindner (pag. 322 și 326) și la Rob. Niedergessaes în „Metodica specială“ (partea a VIII-a pag. 38—40).¹

La noi, la Români, încă a trebuit să figureze geometria printre cele dintâi obiecte de învățămînt ale scólelor de mijloc (căci numai de acestea aveam). Acésta o deducem din împrejurarea, că poporul întreg a fost și este prin escelință popor agricol, și ca atare a avut și are lipsă mare și désă de ași măsura și înnoi din când în când metele sau mejdiile pămînturilor sale. Acésta ne dovedește între altele și următoarele două împrejurări :

a) Renumitul metropolit Moldovean *Jacob Stamati* (1792 până la 1803) ca prezident al comisiunii instituite sub regimul fanariotic pentru a cerceta cauza rēului ce copleșea scólele grecești din Moldova, cere să se pună în programa scólelor, printre alte obiecte de învățămînt, și *geometria* sau *ingineria*, motivând trebuința acesteia așa : «*că Moldovenii nu au alt meșteșug decât lucrarea pămîntului care i hrănește, din care pricină rēsar și cele din tóte dīlele certuri și judecări pentru hotarele moșiilor ; drept aceea au trebuință de hotarnici după meșteșug (geometrii).*»²

b) O mulțime de *Opuri relative*, ce se ved înșir cronologic cu numele autorilor la *Dumitru Țarca* † „Repertoriu biblio-chronologic, sau catalog general de scriștile române imprimare de la adoptarea imprimeriei, jumēt. secl. XVI. și până astăzi.“ București 1865.

Dar tóte scrierile în obiectul acesta au fost menite pentru șcólele de mijloc. Pentru șcóla poporală, ca la noi abia datéză de pre la începutul vacului nostru *nu s scriș nimic*

¹ R. Niedergessaes „Handbuch der speciellen Methodik“ Wien 1882.

² „Spicuire din ist. Pedagogiei la noi la Români,“ de Borul, pag. 11 (sub notă).

³ v. Spicuire din istoria pedagogiei la noi la Români. Gh. 1886 p. 14 și următ.

in materia acésta; și nici nu-î mirare, de óre-ce acest studiu nici nu figura printre cele-l'alte; ba și astă-đi figuréđă în cele mai multe locurî numai pe hârtie. Un singur tractat din Planimetrie, dar și acesta defectuos s'a publicat în „Șcôla Română“ a d-lui V. Petri de la Năséud a. 1878 și 1879.

ELEMENTELE CORPULUI OMENESC

ȘI

ARDEREA CADAVRELOR

Unele popóre din vechime ardeau cadavrele ómenilor morđi. Sunt câțiva ani, de când, în unele țărî europene, s'a introdus din nou arderea cadavrelor, dar numai cadavrele persónelor cari lasă acésta prin testament, iar cenușa lor se păstréză de urmași în urne de marmură sau de metale pretiúse, numite urne funerare sau cinerare. Acéstă ardere se numește **cremaținne** (ardere pe latinește) sau **incineraținne** (prefacere în cenușă).

Multă lume se întrebă, dacă înmormântarea sau cremaținea ar fi mai nemerită pentru cadavrele ómenilor. Cea mai mare parte din ómenii învêțați din ھیوا de ađi, sunt pentru cremaținne sau incineraținne, și cî întemeiază opinia lor pe doé motive; ei dic adică 1-iú că cadavrele înmormântate ocupă un loc care ar puté aduce vr'un folos celor vii și al 2-lea cadavrele orcât de adânc ar fi înmormântate, tot infectéză aerul și dau naștere la diferite bóle periculóse pentru cei vii.

Mulțimea însă nu pré împărtășește acéstă opinie, căci i se pare necuviincios și contrariú sentimentelor de iubire și de respect către ființele mórte spre a le arde cadavrele; de acea cremaținea de abia s'a introdus în câteva orașe din Germania și mai mult în orașul Gota, de puținî ani în Paris, în Elveția, Anglia, etc.

Un învêțat Englez s'a pus să dovedéscă că este mai bine să se înmormînteze cadavrele ómenilor și ale tuturor viețuitórelor mórte; dar acésta uumai din punct de vedere economic; pentru că corpul omului, cași al orcărîi alte viețuitóre, cuprinde felurite elemente, cari descompunđu-se în pămînt hrănesc plantele; pe când arđându-se, tóte acele elemente se

risipesc în atmosferă și devin nefolositoare plantelor, decî și oamenilor.

Iată socotela ce face acel învățat Engles.

Compoziția chimică a omului este următoarea ;

Un om sau o femeie care ar cântări 70 kilograme este format :

- 1) din 44 kilograme oxigen
- 2) " 7 " hidrogen
- 3) " 1,072 grame azot
- 4) " 800 " chlor
- 5) " 100 " fluor
- 6) " 12 kilograme carbon
- 7) " 800 grame fosfor
- 8) " 100 " sulf (puciosă)
- 9) " 1,075 " calcium
- 10) " 80 " potasiu
- 11) " 90 " sodiu
- 12) " 50 " magneziu
- 13) " 45 " fer, etc.

Așa dar, în corpul omului se află în total 13 elemente principale. După moarte, aceste elemente se desfac în acid carbonic, în apă, în amoniac, etc. ; dupe descompunerea părților moii, rămân fosfate și carbonat. Tote aceste produse sunt întrebuințate cu folos de natură ; căci sărurile disolvate (topite) de apă, de amoniac și de acid carbonic servesc la hrănirea plantelor. Orcine a învățat cât de puțin științele naturale, are idee despre circulația eternă a materiei, că adică în natură elementele merg nencetat de la plantă la viețuitoare, și de la viețuitoare la plantă ; cea ce însemneză că noi mîncăm plante hrănite din cadavrele morților, fie aceștia morșii și părinții noștri sau alte viețuitoare, iar la rîndul nostru vom hrăni și noi pe urmașii noștri.

Îngropînd morții, noi înapoiem pămîntului cea ce a fost luat din pămînt, care se va folosi de produsele formate din cadavre.

În cremațiune însă, azotul în loc de a se combina cu hidrogenul spre a forma amoniac, el se desface în stare de gaz isolat. Și noi știm că azotul atmosferic (isolat) nu jică nici un rol în hrănirea plantelor cari l-asimileză numai în stare de amoniac. Cremațiunea decî se opune la formarea unui gaz folositor (amoniac) și formeză un gaz inert (fără acțiune).

Unde mai puî că păstrînd în urnele funerare cenușa mor-